

Hovedoppgave

Vold ut av det blå

Et psykoanalytisk blikk på endring i selvforståelse i voldsterapi

Helene Evebø Gulbrandsen og Carl-Erik Høyum

Profesjonsstudiet i psykologi

30 studiepoeng

Veiledere: Erik Stänicke og Bente Lømo

Psykologisk Institutt

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Sammendrag

Forfattere: Helene Evebø Gulbrandsen og Carl-Erik Høyum

Tittel: “Vold ut av det blå” - *Et psykoanalytisk blikk på endring i selvforståelse i voldsterapi*

Veileder: Erik Stänicke

Biveileder: Bente Lømo

Bakgrunn og mål: Formålet med oppgaven var å studere hvordan klienten endrer sin selvforståelse i terapi som et ledd i det å slutte å bruke vold. Vi studerte fenomenet “vold ut av det blå”, vold som er vanskelig å forstå for den som utøver volden og kommer plutselig på den som er utsatt for den. Det er få studier på dette fenomenet og psykoanalytisk forståelse er i særlig liten grad brukt i studier på voldsterapi. Vi ønsket derfor å undersøke “*På hvilken måte endres klientens selvforståelse i voldsterapi?*” ved bruk av psykoanalytisk teori.

Metode: Terapiforløpet som analyseres er del av ATVT-prosjektet, et samarbeidsprosjekt mellom Nasjonalt kunnskapssesenter om vold og traumatisk stress og Alternativ til vold (ATV). I vårt kassustudie bruker vi tematisk analyse på ett terapiforløp der klienten og partneren rapporterer endring og opphør av vold ved behandlingsslutt og 18 måneder etter.

Resultat: Vi fant at endringer i selvforståelse kan beskrives ut fra hovedtemaene “Jeg er ikke en som banker kona” og “Hun gjør livet vanskelig for meg”, hver med tre undertema som beskriver hvordan selvforståelsen endret seg fra rigid og unyansert til samlet og hel. Disse temaene er forbundet og beveger seg, dog i ujevnt tempo, i takt med hverandre gjennom terapiprosessen. Avslutningsvis diskuteres oppgavens resultater i lys av de psykoanalytiske teoriene og begrepene Melanie Kleins paranoid-schizoide og depressive posisjon og Heinz Kohuts narsissistiske raseri. Vi diskuterer også hvordan dette kan bidra til å supplere den eksisterende forståelsen ved ATV. Diskusjonen illustrerer hvordan overraskende vold kan være en følge av fragmentering i opplevelsen av seg selv og den andre, også som følge av svikt i omsorgsbetingelsene i barndommen, og at det derfor kan oppleves uforståelig for klienten.

Konklusjon: Vi fant at klienten presenterte sin selvforståelse for terapeuten med utgangspunkt i seg selv og i sin partner på flere måter, og at disse endrer seg i løpet av terapien. Funnene indikerer at måten klienten snakker om seg selv på i voldsterapi kan gi implikasjoner for klinisk praksis. Funnene viser også viktigheten av at voldsutøvelsen forstås individuelt og som meningsbærende for klienten for et godt utfall.

Forord

Først vil vi takke stiftelsen Alternativ til vold og alle de flotte menneskene som jobber der. Dere har sluppet oss inn og tatt oss imot som en av dere og latt oss dele både suksesser og utfordringer, suppe og quiz. Et ekstra takk til veilederne våre Anders og Morten for støtte til å vokse inn i psykologrollen. Takk til NKVTS for å gi oss lov til å bruke dataene fra ATVT-studien i hovedoppgaven vår. Vi vil også takke veilederne våre på dynamisk terapi-praktikum Ingeborg og Helene som har formet vårt forhold til psykodynamisk praksis.

Det er dernest viktig for oss å rette en hjertelig takk til veilederne våre på hovedoppgaven, Bente og Erik. Bente - du har fulgt oss opp og bistått oss gjennom en krevende periode og bidratt med struktur, realitetsorientering, latter og omsorg. Du har vært tilgjengelig for oss til alle døgnets tider og vært en vi alltid kan støtte oss til. Erik - du har gitt oss ideer som vi har hatt stor nytte og glede av å diskutere med deg og hverandre. Gjennom hele studiet har du vært en inspirasjonskilde og bidragsyter til vår interesse for psykoanalysen. Dere har på hver deres måte backet oss opp og bidratt til at vi sitter igjen med en opplevelse av dette prosjektet som en slitsom, humørfylt og lærerik periode i livene våre. Takk!

Vi er verken ATV-veteraner eller psykoanalytikere, men vi håper på å bidra med våre synspunkter som de nysgjerrige og søkende psykologstudentene vi er,

Helene og Carl,

Høsten 2022

Sammendrag.....	i
Forord.....	ii
VOLD UT AV DET BLÅ.....	1
1.1 Forståelse og behandling av voldsutøvelse i et historisk perspektiv.....	2
1.1.1 Fra kvinnemishandler til utøver av vold i nære relasjoner.....	2
1.1.2 Terapi for de som utøver, ikke kun de som er utsatt.....	3
1.1.3 Voldsforskning.....	3
1.2 Forståelse og behandling av vold i nære relasjoner i dag	5
1.2.1 Forståelse av vold ved ATV.....	5
1.2.2 Behandling av vold ved ATV	6
1.3 Psykoanalytiske perspektiver på selvforståelse og vold	7
1.3.1 Kleins depressive posisjon	8
1.3.2 Kohuts narsissistiske raseri	10
1.4 Formål med og rasjonale bak valg av problemstilling.....	11
2. Metode	12
2.1 Epistemologi og det fortolkende paradigme	13
2.2 Valg av metodisk tilnærming.....	14
2.3 Kasusstudie som metode.....	15
2.4 Tematisk analyse.....	15
2.5 Datamaterialet	16
2.5.1 Seleksjon av sak.....	16
2.5.2 Seleksjon av timer	17
2.5.3 Lydopptak av timer	17
2.5.4 Beskrivelse av klienten og voldsproblemet.....	18
2.6 Dataanalyse	18

2.7 Refleksivitet	20
2.8 Ethiske betraktninger	21
3. Resultater.....	22
3.1 ”Jeg er ikke en som banker kona”	23
3.1.1 Å se seg selv utenfra: Fra ”jeg skjønner ikke hva som er galt med meg” til ”jeg hadde vondt og jeg kan snakke om det”	24
3.1.2 Hvem jeg kan og vil være: Fra ”jeg er så snill” til “jeg har behov andre må ta hensyn til”	27
3.1.3 Det relasjonelle jeg: Fra “jeg er et offer for hennes handlinger” til “jeg bidrar på måter som blir utfordrende for henne”	29
3.2 “Hun gjør livet vanskelig for meg”	31
3.2.1 Forståelse av hennes intensjoner: Fra “hun vil såre meg” til “hun vil støtte meg”	32
3.2.2 Forståelse av hennes behov: Fra “hun er krevende og sjalu” til “hun fyller mine behov, men hun kan bli invaderende”	33
3.2.3 Å se kona innenfra: Fra “hun er uforståelig” til “hun er ikke så annerledes fra meg”	35
4. Diskusjon	37
4.1 Forståelse av Toms voldsutøvelse i lys av Klein og Kohut	38
4.2 Toms terapi ved ATV.....	44
4.3 Kliniske implikasjoner	47
5. Metodiske styrker og svakheter	49
6. Avsluttende tanker	51
Referanser	52

VOLD UT AV DET BLÅ

K: Nei hu, ja hu har sett drosjen eller jeg vet ikke jeg. Nei det vet ikke jeg, det vet jeg ikke. Hu var ihvertfall der. Og hu er sint. Og hu blir ganske svart i øynene når hun er sint.

T: Hva er det hun sier og gjør? Sint som en furie i vindfanget. (24 sekunder stillhet) Skjeller hun deg ut? Siden hun er sint som en furie.

K: Ja, ja hun skjeller meg ut, men jeg vet ikke hva hun sier. Jeg husker ikke hva hun gjør annet enn at, ja hun skjeller meg ut, det gjør a.

T: Hva skjer med "Tom" når han møter en utskjellende råforbanna "Sidsel" i den situasjonen?

K: Han slår for å få a til å holde kjeft.

T: Skjer det så umiddelbart som det høres ut?

K: Det er ihvertfall finalen jeg, jeg vet ikke.

K: Jeg får bare sånn lokk over huet, fred, jeg må ha fred. Jeg også skal få fred. Stopp. (Tom, time 4)

Å utøve vold i nære relasjoner er forbundet med kriminalitet, skam, stigma og i motsetning til andre relasjonelle vansker kan det være vanskelig å kjenne seg igjen i handlingene, også for den som utøver dem. For mange vil det å utøve vold mot den man elsker oppleves så motsetningsfylt og vanskelig å begripe at det kategoriseres som ondskap, det nærmest plasseres utenfor det menneskelige, i et forsøk på å skape mening. Vold mot den man elsker blir noe fjernt, avspaltet gjennom et behov for å gjøre ekstreme handlinger umenneskelig. På denne måten kan en unngå å måtte ta stilling til om dette er noe som eksisterer i eget liv og indre. Denne avstanden gjenspeiles også i det begrensede forskningsfeltet og fraværet i academia om vold i nære relasjoner. Utløsende årsaker og opprettholdende mekanismer for voldsutøvelse i nære relasjoner er, som også av enkeltindividet og samfunnet som helhet, skjøvet inn i kriminologien og er på mange måter nåtidens svar på fortidens kriminologiske tenkning om psykiatriske lidelser og perversiteter. Et behov for fremmedgjøring, umenneskeligjøring og avstandstaken er ikke utelukkende forbeholdt de som *ikke* utøver vold i nære relasjoner, men kan, som illustrert gjennom sitatet ovenfor, også oppleves slik av den som utøver vold mot den de elsker. For disse kan voldsutøvelsen oppleves som noe utenfor seg selv, noe uforståelig og uforenlig med kunnskapen om den de er.

Klienten som denne oppgaven har tatt utgangspunkt i beskriver sin vold mot den han elsker som uforståelig og som “ut av det blå”. Hvordan jobbe med voldsutøvelse i nære relasjoner som oppleves uforståelig og hvordan drive et endringsarbeid med utgangspunkt i en ønsket endring vekk fra noe vedkommende nærmest ikke kan vedkjenne seg? Vi studerer ikke hva terapeuten gjør, men nettopp hvordan klienten presenterer sin forståelse av seg selv og sin voldsutøvelse.

I følgende del vil vi presentere en oppsummering av tidligere forståelse og behandling av voldsutøvelse i nære relasjoner, samt det forskningsmessige grunnlaget som voldsterapien bygger på, internasjonalt og nasjonalt. Deretter redegjør vi for dagens forståelse og behandling av voldsutøvelse, belyst gjennom arbeidet ved Alternativ til vold (ATV) som er den ledende behandlingsinstitusjonen på voldsfeltet. Vi introduserer dernest psykoanalytiske begreper som vi mener beriker forståelsen av kasuset og den rådende forståelsen av vold i nære relasjoner. Avslutningsvis følger vårt formål og rasjonale bak valg av problemstilling.

1.1 Forståelse og behandling av voldsutøvelse i et historisk perspektiv

Vold i nære relasjoner er et alvorlig og omfattende problem. I en landsdekkende undersøkelse gjennomført med 4500 respondenter av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i 2013, rapporterte 23,6 % av kvinnene og 18,2 % av mennene å ha blitt utsatt for mindre alvorlig til grov fysisk vold (Thoresen & Hjemdal, 2014, referert i Skjørten et al., 2019). Vold som et symptom på psykisk uhelse innebærer en forståelse av vold i nære relasjoner som et personlig og relasjonelt problem. Utbredelsen av vold i nære relasjoner gjør det dermed til både et samfunnsproblem og et folkehelseproblem. I det følgende gir vi en kort redegjørelse for forståelsen og behandlingen av de som utøver vold i nære relasjoner, i fortid og nåtid.

1.1.1 Fra kvinnemishandler til utøver av vold i nære relasjoner

Vold i nære relasjoner er komplekst ved at det er et uttrykk for psykologisk strev som fordrer tilstedeværelsen av, og utelukkende utøves mot, en nær andre og foregår i den private sfæren. Ulike perspektiver har rådet under både kulturell, politisk og religiøs påvirkning. Vold i nære relasjoner som et samfunnsproblem ble drevet frem av Kvinnebevegelsen på 1970-tallet og kjønnsperspektivet og det feministiske perspektivet dominerte derfor både behandlingen og forskningen frem til rundt 1990-tallet (Smette et al., 2019; Råkil, 2002b). Utøvelse av vold mot kvinner i nære relasjoner ble ansett som et resultat av patriarkalsk dominans og kvinneundertrykking (Smette et al., 2019; Skjørten et al., 2019; Jonassen, 2013;

Råkil, 2002b). Utøveren av volden ble tidligere omtalt som kvinnemishandlere og endringsarbeidet var preget av ansvarliggjøring av den som utøvde volden og den skjeve maktstrukturen mellom mannen og kvinnen (Råkil, 2002b). Fra 1990-tallet og frem til i dag sees en økning i statlig tilbud og innsats mot vold i nære relasjoner med handlingsplaner og etablering av Kunnskapsinstitusjoner som spesifikt skal arbeide med vold, som Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) (Smette et al., 2019; Skjørten et al., 2019). Dette følger av dette kunnskap om konsekvenser av årsakene til og mekanismene bak voldsutøvelse.

1.1.2 Terapi for de som utøver, ikke kun de som er utsatt

Terapitilbudet for vold i nære relasjoner var i mange år utelukkende for de som var utsatt for vold og de som utøvde volden fikk straff og ikke behandling (Smette et al., 2019; Skjørten et al., 2019). I 1987 etableres det første behandlingstilbudet for voldsutøvere gjennom Alternativ til vold (ATV) med støtte fra Barne- og familiedepartementet og Oslo kommune (Smette et al., 2019; Skjørten et al., 2019) som det første spesialiserte behandlingstilbudet i Norden for menn som utøver vold mot kvinner (Isdal, 2020). Det finnes i dag 15 ATV-kontorer over hele Norge som behandler både menn, kvinner og ungdom som utøver vold i nære relasjoner. Utøvelse av vold har tradisjonelt sett blitt forstått som et atferdsproblem og som et lært problem, og ikke som et psykologisk problem (Askeland et al., 2016). Tilnærminger og metoder har derfor tradisjonelt sett vært grunnet i psykoedukativt baserte kognitive atferdsprogrammer (Råkil, 2002a). Et kunnskapsmessig skifte i voldsforståelsen og behandlingstilnærming har medført flere integrative psykoterapeutiske metoder (Askeland et al., 2021; Lømo et al., 2016; Todd-Kvam & Ørvik, 2019). Kjønn som sosial kode, jamfør det feministiske perspektivet, fortsetter å gi en nyttig forståelsesramme, men synet på vold som uttrykk for et personlig strev følger i større grad en psykopatologiforståelse lignende andre psykiske lidelser (Skjørten et al., 2019). I tillegg til ATV finnes det også en rekke andre tiltak for å redusere, stoppe og forebygge utøvelse av vold, både gjennom familieverntjenesten, distriktpsikiatriske sentre og avtalespesialister (Askeland et al., 2016).

1.1.3 Voldsforskning

Internasjonalt har behandlingen av personer som utøver vold, i likhet med Norge, sitt utspring i en sosiokulturell og feministisk forståelsesramme (Askeland et al., 2016). Den har i tillegg en forankring innenfor rettssystemet (Askeland et al., 2016). I forlengelse av dette

perspektivet, der vold i nære relasjoner forstås som menns uttrykk for kontroll og makt, oppstod den første og mest utbredte intervensjonsmodellen for menn som utøver vold, Duluth-modellen. Den forstår vold i nære relasjoner som lært atferd og søker endring gjennom holdningsendring og ansvarliggjøring (Eckhardt et al., 2006; Dutton & Corvo, 2006; Saunders, 2008). Denne tradisjonen står sterkt i store deler av verden (Dutton & Corvo, 2006; Saunders, 2008). I USA har de fleste statene påbud om at behandling av voksne som utøver vold i nære relasjoner skal foregå etter Duluth-modellen og flere stater har forbud mot behandling av denne gruppen med psykodynamisk terapi (Dutton & Corvo, 2006; Saunders, 2008). USA står for den største delen av forskningen på menn som gjennomgår voldsbehandling, og både forskningen og derav utviklede behandlingsintervensjoner er bygget på menn som har deltatt i intervensjoner som Duluth-modellen (Dutton & Corvo, 2006; Saunders, 2008). Det debatteres likevel rundt hvorvidt det sosiokulturelle og feministiske perspektivet er tilstrekkelig for å forstå fenomenet vold i nære relasjoner og hvordan behandling og intervensjoner skal bygges opp, og det pekes på nytteverdien av å integrere mer systemiske og psykologisk orienterte forståelser (Dutton & Corvo, 2006; Saunders, 2008).

Den moderne forskningen på behandlingen av voldsutøvelse i nære relasjoner viser noen fellestrekk, både i Norge og internasjonalt, som høy drop-out rate og moderate utfall (Askeland & Heir, 2013; Daly & Pelowski, 2000; Jewell & Wormith, 2010; Lømo, 2018). Videre beskrives at de som utøver vold ofte snakker om egen voldsbruk på måter som gjør at den fremstår mindre personlig betydningsfull og alvorlig, særlig gjennom bagatellisering, fragmentering og minimalisering av volden (Cavanagh et al., 2001; Råkil, 2002b). De snakker også om egen voldsbruk på måter som eksternaliserer ansvaret for volden (Cavanagh et al., 2001; Råkil, 2002b). Lømo og kolleger (2016) studerte hvordan det å lytte til klientens ønske for terapien og endring kunne hjelpe terapeuten i alliansearbeidet, på en annen måte enn å lytte til ansvarsfraskrivning, bagatellisering og eksternalisering. Lømo (2018) hevder, i utvidelsen av dette, at klientene byr på en rekke invitasjoner til en arbeidsallianse.

Flere studier peker også på at et flertall av de som utøver vold i nære relasjoner selv har vært utsatt for vold i barndommen, slik som også er tilfellet for flertallet av menn som oppsøker ATV (Askeland et al, 2011; Askeland et al, 2012; Fonagy et al., 2018; Smith-Marek et al., 2015)). Gjennomganger av tilgjengelige studier på emnet viser også at det er få prosessorienterte og kvalitative analyser av psykoterapeutisk behandling av menn som utøver vold i nære relasjoner (Todd-Kvam & Ørvik, 2019).

1.2 Forståelse og behandling av vold i nære relasjoner i dag

ATV har i mange tiår vært faglig premissleverandør når det gjelder behandling av de som utøver vold i nære relasjoner. ATV har hatt en rekke kliniske prosjekter. Det vil si at de har systematisert kliniske erfaringer, men dette er ikke forskning. I gjennomgangen av dagens forståelse og behandling av vold i nære relasjoner tar vi derfor utgangspunkt i metoden og forskningen som benyttes ved ATV. Vårt kasus er også hentet fra en terapi gjennomført ved ATV, og vi anser det derfor relevant å gi kontekst til dette gjennom å redegjøre for definisjonen av vold og ATV-modellens forståelse og behandling av vold i nære relasjoner.

1.2.1 Forståelse av vold ved ATV

“Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil” (Isdal, 2020, s. 39). Vold betegnes som et maktmiddel der den som utøver vold søker å kontrollere og begrense den utsattes handlingsmuligheter, som en aktiv handling drevet av både intensjoner og konsekvenser (Isdal, 2020). Det inkluderes fem former for voldshandlinger (Isdal, 2020). Fysisk vold er enhver form for fysisk makt og er den voldsformen de fleste forbinder med vold i nære relasjoner. Psykisk vold defineres som “måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel” (Isdal, 2020, s. 51). Denne voldsformen er den hyppigst forekommende i nære relasjoner. Seksuell vold er enhver handling rettet inn mot en annen persons seksualitet og inkluderer alt fra seksuell trakassering og voldtekt. Materiell vold er handlinger rettet mot ting eller gjenstander, som for eksempel å kaste eller knuse eiendeler i nære andres åsyn. Frykten for ny vold påvirker den psykiske helsen, fungering og atferd ved at den utsatte tilpasser seg til den som utøver volden og kalles latent vold (Isdal, 2020).

Isdal (2020) forklarer voldsutøvelse i nære relasjoner som en relasjonell kommunisering og derfor må forstås i denne konteksten. Slik sees ikke voldsutøvelse nødvendigvis som en handling med intensjon om å skade, men forstås som et forsøk på å håndtere en subjektiv opplevelse av avmakt gjennom å oppnå eller gjenvinne en maktposisjon i forhold til partner (Bråten, 2002; Isdal, 2020). Den subjektive opplevelsen av avmakt gjennom manglende speiling eller innflytelse i eget liv er det som trigger volden (Isdal, 2020). Avmakten kan her sees å henge sammen med følelser som redsel, skam, håpløshet eller usikkerhet.

1.2.2 Behandling av vold ved ATV

ATV-modellen beskriver fire tema som viktig i voldsbehandling. Fokus på vold, fokus på ansvar, fokus på sammenhenger og fokus på konsekvenser av vold (Isdal & Råkil, 2002; Råkil, 2002a). Behandlingen som gis ved ATV er integrativ på den måten at volden holdes i fokus, men der terapeuten velger de terapeutiske tilnærmingene som passer klienten best (Askeland, 2015; Lømo, 2018). Ved ATV sees klientene som en heterogen gruppe og de har derfor individualiserte terapiforløp uten tidsavgrensning (Lømo, 2018). ATVs kunnskap om og fokus på hvordan volden preger både familien som helhet og enkeltmedlemmene i den, gjør at ATV tenker om vold både i et systemisk perspektiv og som et uttrykk for et personlig strev (Askeland et al., 2016). ATV-modellen brukes og utvikles kontinuerlig basert på felles terapiforståelse og klinisk erfaring i og utenfor ATV. Både de som utøver vold og de som utsettes er med på å forme modellen (Isdal & Råkil, 2002).

I tillegg til erfaringer bygges modellen på forskning i og utenfor stiftelsen, i særlig grad gjennom forskningen til psykologspesialist/Ph.D Bente Lømo og psykologspesialist/Ph.D Ingunn Rangul Askeland. Denne forskningen har blant annet belyst hvordan de terapeutene som danner et samskapende utforskende interaksjonsmønster med klienten, synes å hjelpe klienten best (Lømo, 2018). Dette har også informert dagens voldsbehandling ved ATV, ved at den kliniske praksisen i særlig grad består i å kontekstualisere klientens voldsutøvelse, utforske klientens følelser, tanker og intensjoner knyttet til voldsutøvelsen og utforske klienten opplevelse av de som utsettes for vold (Lømo, 2018). Det er et videre fokus på presisering av klientens bidrag som en ressurs for behandlingen og voldsutøvelsen konstrueres i samspillsmønster med terapeuten i kontrast til å konstruere voldsutøvelsen som en uønsket atferd som klienten skal bli kvitt (Lømo et al., 2019).

Lømo (2018) hevder at klienter i terapi ved ATV uttrykker ansvar for sin vold og ønske om endring på to ulike måter og at klientene kan ta ansvar for volden sin og likevel streve med å få tak i hvordan de skaper sin egen vold. Klientene som presenterte seg og sitt ansvar som "Håpløse meg" uttrykte at volden handlet om dem, at det var de ikke mestret som gjorde at de ikke klarte å stoppe seg selv og dermed utøvde vold som de visste var feil. Klientene som presenterte seg og sitt ansvar som "Den irriterende andre" forklarte at partneren bidro på måter som satte han helt ut og at han opplevde seg som et offer for hennes handlinger. Ansvarliggjøring er dermed en viktig del av behandlingen ved ATV og tenkes som en forutsetning for et godt utfall av voldsterapien (Todd-Kvam & Ørvik, 2019).

ATV er en stiftelse og er blitt tildelt et mandat og et budsjett til å jobbe med voldsutøvelse i nære relasjoner fra både statlig og kommunalt hold. De ble etablert av blant andre psykologspesialistene Per Isdal og Marius Råkil. Isdal og Råkil har skrevet en rekke bøker om ATVs forståelse og behandling av vold i nære relasjoner som anvendes både internt i ATV og eksternt ved Familievernkontorene, Krisesentrene og Barnevernet. Det er også etablert en rekke prosjekter i samarbeid med NKVTS, et kunnskapssenter som har gjennomført både kvantitative og kvalitative studier med blant andre psykologspesialist/Ph.D Bente Lømo og psykologspesialist/Ph.D Ingunn Rangul Askeland. Den samlede teorien ved ATV, de fire temaene (vold, ansvar, sammenhenger og konsekvenser), inkludert forskningen som er utført, danner ATV-modellen. Modellen kan derfor sies å være svært sammensatt.

Terapeutene ved ATV rapporterer å være inspirert av humanistisk, systemisk, psykodynamisk, traumefokusert, emosjonsfokusert og kognitiv atferdsterapi (Askeland, 2015; Lømo, 2018). Det finnes dermed en stor variasjon i terapeutpopulasjonen og dette, sett sammen med et varierende og omfangsrikt teoretisk og forskningsmessig grunnlag, gjør at ATV-modellen ikke gjenspeiler én terapeutisk retning. Når vi snakker om ATV-modellen for forståelse og behandling i denne oppgaven, er det derfor i hovedsak med utgangspunkt i det vi har analysert, de fire temaene, forskningen til Askeland og Lømo og teoribøkene til Isdal og Råkil. Vår forståelse av ATV-modellen representerer ikke alle terapeutene ved ATV, og klienten i datamaterialet er heller ikke som alle andre klienter ved ATV.

1.3 Psykoanalytiske perspektiver på selvforståelse og vold

Psykoanalysen er læren om det ubevisste og dets manifestasjoner i tale, relasjoner, væremåter, kroppslige fenomener og personlig fungering som ofte ikke kan observeres direkte (Varvin, 2014). Disse ubevisste faktorene kan være en kilde til vansker som personen opplever i relasjon til seg selv og andre, i følelseslivet, i forhold til symptomer og selvfølelse. Psykoanalytisk behandling og teori forsøker med utgangspunkt i dette å avdekke hvordan de ubevisste faktorene påvirker og spiller seg ut i aktuelle relasjoner, forståelsen av seg selv og måter å være på. Dette gjennom oppfordringen til fri assosiasjon og ulike terapeutiske teknikker som validering, påpeking og tolkning og hjelpe personen til å forholde seg mer tilpasningsdyktig og fleksibelt til egen selvforståelse og relasjonelle mønstre (Varvin, 2014; Gullestad & Killingmo, 2013). Prosessen med å bli bedre kjent med seg selv gjennom det psykoanalytiske arbeidet gir klienten mulighet til å få mer innsikt og selvforståelse i hva som foregår på sin "indre scene" og mulighet til å forme sin egen skjebne (Stokkeland, 2016).

Det å skape mening står sentralt i den psykoanalytiske prosessen og mennesket forstås som grunnleggende kontaktsøkende og meningsskapende (Råbu & Hytten, 1998). Bærende er utforskningen av klientens subjektive opplevelse og samskapningen av forståelse mellom psykoanalytiker og klienten (analysanden) (Råbu & Hytten, 1998). Terapidyaden blir dermed en samskapt forestilling der klientens ubevisste materiale av selvforståelse og relasjonelle mønstre spilles ut. Vi tenker derfor at psykoanalytiske perspektiv er egnet til å forstå et menneskes forståelse av seg selv og andre nære og hvordan utvikling i dette samskapes i den terapeutiske relasjonen. Psykoanalysens behandlingsform tar utgangspunkt i tanken om at “glemte” opplevelser, som antas å ligge til grunn for symptomene, kan gjenkalles (Gullestad, 2006). Kasuset i denne oppgaven er en mann hvis voldsutøvelse er uforståelig og dets årsaker gjemt. Tanken om gjenkallelsen av glemte opplevelser er derfor noe som har klangbunn i oss i arbeidet med å forstå klientens endringsprosesser. Vi har valgt å fokusere på Melanie Kleins begrep om splitting, fragmentering og integrering i bevegelsen fra den paranoid-schizoide posisjonen til den depressive posisjonen og Heinz Kohuts narcissistiske raseri. Disse teoriene og begrepene er valgt ut fordi de utgjør to ytterpunkter i forståelsen av aggresjon og således to perspektiver å belyse kasuset vårt fra. Klein ser aggresjon som noe primært, iboende i subjektet selv, mens Kohut ser aggresjon som en reaksjon på en empatisk svikt. Teoriene presenteres ved grunnprinsippene da en fullstendig redegjørelse av teoriene er på utsiden av denne oppgavens omfang. Vi har med det valgt det vi ser som relevant å forstå kasuset i lys av.

1.3.1 Kleins depressive posisjon

Melanie Kleins mest kjente teori om vold og aggresjon er den paranoid-schizoide posisjon og den depressive posisjon (Steiner, 2014). Klein anså det menneskelige sinn som en kontinuerlig og skiftende strøm av primitive, drømmelignende og skremmende bilder og fantasier (Mitchell & Black, 2016). Klein tok utgangspunkt i Freuds teori og instinkter og antagelser om at libidinøse og aggressive energier er drivkrefter i menneskesinnet, men gikk også videre fra dette (Mitchell & Black, 2016). Hun så ikke disse energiene som spenninger, men som fullstendige måter å erfare og organisere seg selv og relasjoner på, der objektet (mor) utløser denne impulsen (Mitchell & Black, 2016; Zachrisson, 2013). Slik ser Klein relasjoner som årsaker til psykisk strev (Mitchell & Black, 2016).

Den paranoid-schizoide posisjon: Klein hadde en tanke om et grunnleggende selv, men på grunn av barnets manglende evne til realitetstesting opplever det en fantasipreget tro på at egne fantasier, onde og gode, har faktisk innvirkning på objektet i fantasien (mor)

(Mitchell & Black, 2016). Grunnet i den antatte dødsdriften har barnet en medfødt aggresjon og destruktivitet som, sammen med den innbilte innvirkningen på mor, gjør at verden oppleves svært farlig og som truer både ego/selvet og objektet (mor). Den truende destruktiviteten i barnet splittes av, evakueres og projiseres over på mor, der det farlige og truende er samlet og holdt i en fiendtlig og ond objektrelasjon (Steiner, 2014). Det er mindre skremmende å kjenne at ondskap er lokalisert på utsiden av en selv, i et objekt som en kan rømme fra, enn fra innsiden av en selv som en ikke kan rømme fra (Mitchell & Black, 2016). Hat mot og frykt for det onde objektet trer frem som en angst for forfølgelse og fokuset er rettet mot overlevelsen til selvet (Steiner, 2014). Samtidig projiseres egen kjærlighet, basert på livsinstinktet, også mot objektet for å danne en kjærlig objektrelasjon (Mitchell & Black, 2016). I denne posisjonen holdes disse typene objektrelasjoner fra hverandre gjennom en splitt i objektet som nå oppleves som «godt» eller «ondt» (Mitchell & Black, 2016). Det veksles mellom følelse av forfølgelse og frykt for det onde og idealisering av det gode. I likhet med de splittede objektrelasjonene, er også egos struktur splittet i «gode» og «onde» selv i relasjon til gode og onde objekter (Steiner, 2014).

Den depressive posisjonen: Barnets økte kapasitet til å integrere erfaringer fører til en opplevelse av helhet, både i selvet og i objektrelasjonene på vei mot den depressive posisjonen (Steiner, 2014). Det som frustrerer er også det samme som gratifiserer og integrasjonen av det onde og det gode resulterer derfor i ambivalens – både hat og kjærlighet mot det samme objektet (mor) (Steiner, 2014). Det skjer et skifte fra ivaretakelse av selvet/ego (i den paranoid-schizoide posisjonen) til ivaretakelse av det gode internaliserte og eksterne objektet som barnet er avhengig av (Klein, 1960; Steiner, 2014). I integreringen av ego tapes også det gode objektet, i sin splittede og trygge form, og trigger den depressive posisjonen ved at det medfører sorg, skyld og anger fordi barnet attribuerer det gode objektets fravær til sine egne aggressive impulser (Likierman, 1995; Steiner, 2014; Mitchell & Black, 2016). Det er dermed også et skifte i organiseringen av den menneskelige aggresjon og destruktivitet. I den paranoid-schizoide posisjonen organiseres og løses den menneskelige destruktivitet gjennom projeksjon, resulterende i en følelse av forfølgelse og fare fra andre (Mitchell & Black, 2016). I den mer integrerte depressive posisjonen fører den menneskelige destruktiviteten til barnets frykt for eget raseri og dets påvirkning på den gode omsorgspersonen (Mitchell & Black, 2016). Ut av kjærligheten og bekymringen for objektet (mor), genereres reparerende fantasier om å helbrede skaden barnet har påført, og gjøre mor hel igjen (Mitchell & Black, 2016). For å opprettholde den depressive posisjonen og holde

objektet helt er det avgjørende at barnet har tro på at dets kjærlighet er sterkere enn dets hat og at dets ødeleggelser kan omgjøres (Mitchell & Black, 2016).

Posisjonene er ikke tenkt som stadier, men at det er en dynamisk relasjon mellom de med en kontinuerlig bevegelse mellom dem (Steiner, 2014). Klein tenkte at sorg og andre belastninger reaktiverer både den depressive og den paranoid-schizoide posisjonen (Klein, 1940, Likierman, 1995; Mitchell & Black, 2016). En tilbaketrekning til den paranoid-schizoide posisjonen tilbyr en midlertidig trygghet og sikkerhet ved at den frustrerende andre nå ikke oppleves som et helt objekt, men som et ondt objekt og det gode objektet eksisterer et annet sted (Mitchell & Black, 2016).

1.3.2 Kohuts narsissistiske raseri

I dagligtalen blir narsissisme brukt om sykelig selvopptatthet (“Narsissisme” i Bokmålsordboka, 2022) og narsissistisk personlighetsforstyrrelse er en del av det amerikanske diagnosesystemet DSM-5, men begrepet har en teoretisk historie der begrepet er mer nyansert. Av teoretikere som Heinz Kohut er narsissisme en del av den menneskelige natur og langs et spekter som rommer både det sykelige og det normale. Både lite og mye narsissisme kan være skadelig for personen og omgivelsene, men den kan også gi en livsgnist, vitalitet og bidra til selvoppholdelse. For noen som ikke har fått sjanse til å være selvopptatt og i fokus i sin utvikling kan narsissismen være en måte å “holde seg selv sammen” og sørge for at de selv og andre forstår dem. I denne oppgaven blir narsissismebegrepet brukt både om en skadelig selvopptatthet og den selvkjærligheten som kreves for å holde seg selv oppe og ikke utslette seg selv. Begrepet brukes også for å forstå seg på volden og aggresjonen som kan følge av brudd med et idealisert selvbylde.

Ved å tenke på narsissisme som noe som beskytter og holder individet samlet blir det dermed mulig å forstå seg på hvilket følger det kan ha når en føler at selvbildet sitt blir angrepet. Det narsissistiske sinnet rettes mot de som motsier eller trosser selvbildet for å tilintetgjøre trusselen mot å holde seg selv samlet. I følge Kohut vil det narsissistisk sårbare individet reagerer på narsissistisk skade med skamfull tilbaketrekking eller narsissistisk raseri, tilsvarende “fight or flight”-responsen (Kohut, 1972). Han skiller narsissistisk raseri fra annen aggresjon ved et “behov for hevn, for å rette en feil, for å oppheve en skade.” Den som har opplevde narsissistisk skade, eksempelvis i form av forakt, hån eller latterliggjøring, opplever motpartens handlinger som en feil ved deres virkelighet (Kohut, 1972). En

virkelighet basert i et oppvekstmiljø som de har med seg, men som ikke eksisterer i den andre.

I tillegg kan Kohuts teorier om selvet og narsissisme være en måte å forstå seg på hva mangelfulle oppvekstvilkår kan føre til for utviklingen av et bilde av seg selv og andre. I et miljø med mangel på foreldre eller andre som en kan se opp til og som kan la deg utfolde deg og vise deg fram kan det være vanskelig skape et helhetlig bilde av seg selv og andre. Isteden kan en bli alene og selvtilfreds og tenke at det er ingen som kan hjelpe meg og jeg må klare meg selv. Dette kan igjen påvirke reaksjoner i miljøer som kommer senere i livet som i livet med en partner. Behovene er de samme, vi trenger å bli sett med empatisk respons i form av speiling og å idealisere og kjenne oss igjen med de rundt oss. Barnet og senere den voksne blir sett som sterk, uavhengig og bestemt, ikke avhengig, klamrende eller svakt, og er fullstendige så lenge de får den psykologiske næringen som inneholder kontakt med empatiske og responsive selvobjekter (Kohut, 1980; Brown, 2004).

Dette synet på aggresjon er en måte å forstå fenomenet på der en ikke kaller aggresjon dyrisk eller primitiv, men menneskelig. Det er et alternativ til å si at aggresjon er en drift eller at aggresjonen er arven fra vår dyriske fortid som kun er dekket av en tynn hinne, men Kohuts tanke er at dette fremmedgjør og vender oss ifra fenomenet og gjør det vanskeligere å forstå. Isteden for å snu oss vekk i skrekk og vemmelse som et bestialsk fenomen kan det studeres som en iboende del av den sammensatte menneskelige natur (Kohut, 1972).

1.4 Formål med og rasjonale bak valg av problemstilling

I terapi der man ønsker å endre et voldsproblem er man opptatt av å hjelpe den som utøver vold med å få tak på hva som er hans personlige problematikk, som nærer og leder opp til volden. I et slikt arbeid vil det dreie seg om hvordan den som utøver volden forstår seg selv og sitt voldsproblem, og hvordan han forstår partner. Vi ønsker å undersøke terapi for menn som utøver vold i nære relasjoner og hvordan endring i voldsatferd kan forklares. Vi er interessert i vold som uttrykk for personlig strev og hvordan mening med volden samskapes av voldsutøver og terapeut. Volden uttrykker seg i nære relasjoner og vi tenker det kan være aktuelt å utforske og forstå hvordan følelser, fantasier og opplevelser i nåværende relasjon til partner kan sees i lys av tidlige relasjoner og dannelsen av selvet og selvforståelsen. Vi vil også se om endring i voldsutøvers opplevelse av seg selv og egen voldsbruk kan belyses gjennom psykoterapiprosessen. Gjennom begrepet “den irriterende andre” har Lømo (2018) beskrevet fenomenet der voldsutøvers opplevelse av seg selv er uklar, men partner, “den irriterende andre”, er klar. Vi ønsker å undersøke hvorvidt og hvordan terapiprosessen hjelper

voldsutøveren med å endre forståelsen av seg selv og partneren, og får en tydeligere figur. Endres voldsutøvers forståelse av seg selv og egen voldsutøvelse gjennom terapiprosessen?

Vi ønsker å undersøke hvordan voldsutøvers endring i egen selvforståelse gjennom psykoterapi gir nye forklaringsmåter på voldsutøvelse, i særlig grad den voldsutøvelsen som er vanskelig å erkjenne og eie. Vi har studert en mann der voldsutøvelsen er alvorlig, men sjelden. Den er også helt uforståelig for han og oppleves som gjemt unna. Voldsutøvelsen fremstår “ut av det blå” og inviterer derfor til en dybdeforståelse for hvorfor han sprakk når han sprakk. Psykoanalytisk teori gir måter å forstå denne problematikken på og er utformet for gi innsikt og forståelse av det gjemte (Gullestad, 2016). Vi har derfor funnet psykoanalytisk teori om vold og aggresjon som bidrar til å forstå endring i forståelse av selv og andre i voldsterapi.

Vi håper å kunne gi en beskrivelse av en utviklingsprosess i selvforståelsen og selvrepresentasjonen, som igjen kan guide terapeuten i selve behandlingsforløpet. Utfallet av denne analysen kan formuleres i markører eller begreper som terapeuten kan nytte seg av i terapi med personer som har utøvd vold, dersom et mønster av lignende selvrepresentasjon og -forståelse opptrer. Det kan dermed ha kliniske implikasjoner ved å bidra til å styrke klinikerens bevissthet og refleksjon i terapi med mennesker som utøver vold i nære relasjoner. Dette vil vi undersøke gjennom problemstillingen: *“På hvilken måte endres voldsutøvers selvforståelse gjennom voldsterapi?”*

Ordvalget i problemstillingen viser at vi allerede antyder en betydning og relevans av selvforståelse, og endring i denne, i psykoterapi med mennesker som utøver vold i nære relasjoner. Det er også underliggende at vi undersøker fenomenet vold i nære relasjoner med antakelsen at voldsutøverens vold er meningsbærende.

2. Metode

Vi har valgt å studere ett terapiforløp ved hjelp av tematisk analyse for å utvikle kunnskap om hvordan en klients forståelse av seg selv og sitt voldsproblem utvikler seg gjennom terapiforløpet. Ettersom vi ønsket å studere utvikling i løpet av et terapiforløp, krevde dette at vi måtte analysere terapitimer fra begynnelsen, midten og slutten av terapien. Det ville selvfølgelig vært nyttig å studere flere terapier for å kunne sammenligne likheter og forskjeller i klienters utvikling, men siden denne studien er gjort innenfor rammen av en hovedoppgave, valgte vi å analysere ett terapiforløp slik at vi kunne analysere flere timer fra en terapi og dermed gå mer i detalj.

En kasstudie har flere fordeler i denne sammenhengen, ved at den søker å gi mening til alle aspekter ved et kasus og gir muligheten for å genere narrativ kunnskap, historier der klienten presenterer seg selv, sin forståelse av seg selv og andre (McLeod, 2011). Dette ser vi som en relevant og nyttig måte å studere endring i selvforståelse i et terapiforløp, da det nettopp er klientens presentasjon og forståelse av seg selv og meningen han tilskriver volden vi er interessert i.

Vi har valgt tematisk analyse fordi den gir mulighet til å organisere og beskrive datamaterialet på en måte som hjelper oss i prosessen med å finne mønstre og mening i en terapiprosess der også terapeut og klient sammen forsøker det samme (kilde). Tematisk analyse gir plass til oppdagelsen og tolkningen av disse temaene, som gjør det mulig å studere selvforståelser som er voldsspesifikke og endringen i dette. Det er derfor mulig for oss å styres av et interesseområde, men samtidig være åpne for å studere hvordan klienten forstår seg selv og mønstre i dette. Den kvalitative kasstudien er en del av en naturalistisk prosess- og utfallstudie (ATV Terapi-studien) utført av NKVTS i samarbeid med ATV.

Vårt studie går ut fra noen ontologiske og epistemologiske antakelser om hva som eksisterer og gyldigheten av vår kunnskap. Dette legger føringer for metodologien og designet vi bruker i søken etter kunnskap om et fenomen som vold i nære relasjoner. I det følgende vil vi tydeliggjøre grunnpremissene vi har basert denne kunnskapsutviklingen på, før vi redegjør for valg av metode, design og gjennomføring av dette. Dette vil videre drøftes i diskusjonsdelen. Avslutningsvis redegjør vi for vår forforståelse og etiske betraktninger.

2.1 Epistemologi og det fortolkende paradigme

Hva er betingelsene for kunnskap og hva er dens kilder, struktur og begrensninger? Psykoanalytisk epistemologi innebærer tolkningen av meningsfulle relasjoner, sett i et historisk og utviklingsmessig perspektiv (Varvin, 2014). Fenomener i og mellom individer tolkes i en kontekst og det er fokus på forandringsprosesser. Viten om den indre og ytre verden kan kun forstås som mediert gjennom representasjoner og virkeligheten er derfor alltid mer eller mindre forvrengt (Stänicke et al., 2020). Vi søker å forstå endringsprosesser i et enkelt kasus og det dreier seg ikke her om å verken replisere andre studier eller produsere generaliserbarhet, men om å nyansere i fenomenet (Varvin, 2014). Psykoanalysens epistemologi preges av åpenheten mot det variable og flertydige, og kunnskap om klientens indre verden og historie genereres gjennom teoretisk drevet tolkning (Frommer & Langenbach, 2001).

Menneskers erfaringer (fenomenologi) og fortolkninger (hermeneutikk) er utgangspunktet for kvalitative forskningsmetoder (Malterud, 2001). Vi søker å forstå en manns opplevelse av seg selv og sin voldsutøvelse gjennom hans egne beskrivelser og narrativer, samtidig som vi gjennom hermeneutikken bevisstgjør hvordan vår egen forforståelse påvirker vår forståelse av datamaterialet (Krogh, 2014). I møte med datamaterialet i denne oppgaven er vi dermed bevisste, oppmerksomme og refleksive i møte med vår egen forforståelse og hvordan den både påvirker og utvider forståelsen vi har og får av datamaterialet i den fortolkende prosessen. Datamaterialet påvirker oss som forskere, samtidig som vi som forskere påvirker datamaterialet.

Samtidig informeres vi av den kritiske realismen som postulerer at virkeligheten eksisterer uavhengig av menneskers kjennskap til den. Fenomener kan med det eksistere uavhengig av vår observasjon av dem. En sann virkeligheten er ikke nødvendigvis lik våre sanseoppfatninger. All kunnskap er med det feilbarlig og en sannhet eksisterer egentlig ikke. Sannheten om virkeligheten kan, som for Freud, kun tilnærmes, men aldri nås (Zachrisson, 2013). Kunnskap er sosialt konstruert og sannheten er subjektiviteten og kun tilgjengelig for den enkelte (Kirkegaard, 2002). "[A]ll science would be superfluous if the form of appearance of things and their essence directly coincided." (Marx i *Capital* vol. 3, referert i Mahn, 2003, s. 122). Et individs selvforståelse og dets utvikling sett gjennom en terapeutisk allianse, samt vår observasjon og tolkning av dette, utgjør en rekke subjektive sannheter. Slik blir vår oppgave subjektive tolkninger av en sannhet konstruert av flere.

2.2 Valg av metodisk tilnærming

Med utgangspunkt i problemstillingen "*På hvilken måte endres voldsutøvers selvforståelse gjennom voldsterapi?*" ønsket vi å undersøke hvordan selvforståelsen endret seg i voldsterapi. Dette forskningsspørsmålet fordret en tilnærming til både et fenomen og til et personlig narrativ som tillot en dybdeforståelse av det partikulære og detaljerte. I en slik sammenheng forstod vi en kvalitativ tilnærming som egne til dette arbeidet. Det muliggjør å studere et fenomen slik de forekommer i naturlige settinger og søker å forstå fenomener basert på den meningen som tillegges av "den studerte" (Råbu, 2014). Kvalitativ metode er egnet for studiet av hvordan en klient presenterer og forstår seg selv og dialoger, slik som et terapiforløp (Varvin, 2014). Dette gjelder også der fenomener, som vold i nære relasjoner, blir forstått i en kontekst ut fra selekterte perspektiver, som i vårt tilfelle er psykoanalytiske forståelsesmåter (Varvin, 2014). Målet med dette er å finne noe nytt og spesifikt og med det forsøke å revidere og utvide eksisterende teori (Varvin, 2014). Kvalitative tilnærminger er

særlig benyttet i psykoterapiforskningen og gir et viktig bidrag i kunnskapsgenereringen om prosesser i psykoterapi, slik som utvikling av selvforståelse, og vil kunne bidra til en mer opplevelsesorientert forståelse av det vi ønsker å undersøke (Malterud, 2001).

2.3 Kasusstudie som metode

Freud antok at det var en nødvendig forbindelse mellom forskning og behandling (Varvin, 2014; Stänicke, 2014). Psykoanalytisk arbeid søker å oppnå innsikt, og denne innsikten kan igjen generere hypoteser og teorier som kan utprøves i klinikken (Varvin, 2014). Kasus- og prosessbeskrivelser og kliniske observasjoner, samt analysen av disse, har gitt opphav til de vesentlige hypotesene, begrepene, teorier og modeller innen psykoanalyse (Varvin, 2014; Stänicke, 2014). Et kasusstudie er analysen av ett eksempel fra en enhet som eksisterer i den sosiale verden; for eksempel et terapiforløp (McLeod, 2011). Den særlige verdien fra denne tilnærmingen kan brukes til å analysere faktorer og komplekse interaksjoner mellom disse innen et enkelt kasus (McLeod, 2011). Kasusstudiet søker dermed å gi mening til alle aspekter ved et kasus (McLeod, 2011). Kasusstudiet sikter mot å dokumentere og etablere nye behandlingsmetoder, formidle psykoterapi, identifisere problematiske områder innen klinisk praksis og fortolke empiriske funn i empiriske utfallsstudier (McLeod, 2011). Beskrivelse og kategorisering av fenomener er aldri uten påvirkning av allerede etablerte begreper, slik at de overnevnte siktemålene kan gjennomføres ved at den etablerte kunnskapen om et fenomen over tid kan nyanseres (Stänicke, 2014). Freud mente at begrepene vi har om virkeligheten er ment som indikasjoner for fenomener vi foreløpig vet lite om betydningen av og at nye fenomener forstås på bakgrunn av etablert forståelse (Stänicke, 2014).

Vi mener vi kan si noe om en klients forståelse av seg selv og andre, samt fange kompleksiteten i et relasjonelt strev som vold i nære relasjoner, gjennom et slikt studie.

2.4 Tematisk analyse

Tematisk analyse er en kvalitativ metode for å identifisere, analysere og rapportere mønstre eller tema i et datamateriale (Braun og Clarke, 2006). Den organiserer og beskriver datamaterialet med stor detaljrikdom og åpner for å synliggjøre ulike aspekter av forskningsspørsmålet (Braun og Clarke, 2006). Det åpnes for at ulike teoretiske rammeverk, epistemologier og metoder kan benyttes i denne analysen, det viktigste er at dette passer med forskernes forskningsspørsmål (Braun og Clarke, 2006). Metoden påpeker forskerens aktive rolle i tolkningen av tema og ikke som en passiv mottaker av det som oppstår i dataen (Braun

og Clarke, 2006). På denne måten deltar forskeren i identifiseringen av mønstre og tema, velger interesseområder og rapporterer dette til leserne (Braun og Clarke, 2006). Metoden er fleksibel og er kritisert for å være enkel, som kan skyldes manglende retningslinjer (Attride-Stirling, 2001). På grunn av dette er det svært viktig å tydelig redegjøre for den analytiske prosessen, slik vi beskriver senere (Braun og Clarke, 2006). På grunn av metodens mulighet til å identifisere mønstre og tema i et terapiforløp der vi studerer hvordan mening og selvforståelse samskapes og endres i samspill med terapeuten, vurderer vi den som en nyttig veileder i prosessen mot å besvare vårt forskningsspørsmål. Den gir oss en strukturert måte å lese transkripsjoner av samtaler på og veileder oss i dannelsen av tema, samtidig som den gir plass til at vi kan bruke kunnskapene og interessene våre aktivt i lesningen med en parallell refleksiv holdning.

2.5 Datamaterialet

Terapiforløpet som analyseres er del av et datamaterialet på 84 individualterapien ved ATV, som igjen er en del av et større forskningsprosjekt i regi av ATV og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) - kalt ATVT-studien. Denne analysen er en del av en prosess- og utfallsstudie. ATVT-studien er godkjent av Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) region øst, og samtlige deltagere gav skriftlig, informert samtykke. Deltakerne i denne studien besto av menn som i perioden januar 2010 til og med juli 2011 selv henvendte seg eller ble henvist til ATV som følge av bruk av vold i nære relasjoner (Askeland et al., 2012). Studiens tre eksklusjonskriterier bestod i inadekvat beherskelse av norsk, tilstedeværelse av alvorlig psykisk lidelse og rusavhengighet (Askeland et al., 2012). Terapeuter ved ATV stod for innsamlingen av data gjennom terapiprosessen og navn og detaljer på deltakerne er anonymisert enten ved å bli fjernet eller erstattet av pseudonymer i det transkriberte materialet.

2.5.1 Seleksjon av sak

Vi ønsket å studere hvordan utvikling av selvforståelse kan belyse endring i utøvelse av vold. Da ble det naturlig å velge en sak som hadde gått over lengre tid og der både han og hun rapporterte at volden hadde opphørt. Av 84 menn i terapi var det 31 som fullførte, og av disse gikk 19 klienter i 18 eller flere timer. Vi brukte kvantitative utfallsmål for å velge saken. Dette terapiforløpet representerer kategorien “vellykkede terapiforløp” i den forstand at klient og terapeut skapte et samarbeid som gikk over tid, de ble enige om å avslutte og

både klienten og den voldsutsatte partneren rapporterte at voldsbruken hadde opphørt ved avslutning og ved 18 måneders oppfølging (vi hadde ikke noe mål ved 6 mnd., se figur 2.1). Fem andre saker fra samme kategori har inngått i to andre analyser (Lømo, 2018) og datamaterialet vi har analysert har ikke vært del av disse studiene. Resultatet fra denne analysen kan dermed utvide kunnskapen som er frembrakt fra de tidligere analysene.

2.5.2 Seleksjon av timer

Det aktuelle terapiforløpet bestod av 21 timer hvor vi har analysert 10 timer som representerer alle faser av behandlingen, time 1, 2, 4, 5, 7, 9, 14, 18, 20 og 21. Disse timene ble valgt ut fordi de ble vurdert av klienten som nyttige eller betydningsfulle ved bruk av skjemaet HAT (Helpful aspects of a therapy, Llewelyn et al., 1988) og fordi det var timer terapeuten vurderte som viktige og med endringer i klienten eller den terapeutiske relasjonen.

2.5.3 Lydopptak av timer

Lydopptak av terapitimene ble gjennomført med bruk av en digital opptaker som muliggjorde studiet av hva som faktisk skjer mellom terapeuten og klienten (Lømo, 2018). Dette gir en avstand til materialet, som vi går igjennom i oppgavens diskusjonsdel, men det gir også mulighet til å utøve minimal innflytelse på interaksjonene i terapidyaden. Samtidig er både terapeut og klient klar over at samtalene deres tas opp, som igjen kan påvirke hvordan de deltar i samtalen, selv om det er rimelig å anta at dette fokuset svekkes i takt med antall terapitimer (Lømo, 2018). Lydopptak kan derfor regnes som adekvate og robuste data i vårt studie av endring i selvforståelse i voldsterapi. De fleste terapitimene ble transkribert verbatim. Vi transkriberte to timer, mens de andre timene alt var transkribert av andre. Lydopptakene, samt transkriberingene av de utvalgte terapitimene, ble gjort tilgjengelig for oss. Samlet fanget dette datamaterialet kompleksiteten i det terapeutiske arbeidet og muliggjorde en grundig utforskning av dialogen mellom terapeuten og klienten gjennom å gjentatte ganger lytte og lese de transkriberte dialogene (Lømo, 2018). Det gjorde også at vi begge kunne observere det samme datamaterialet. Transkribering av datamaterialet er et viktig ledd i å gjøre materialet tilgjengelig for analyse, og bidrar til et rikere bilde av materialet gjennom lyttingen (Brinkmann & Kvale, 2015; Lapadat & Lindsay, 1999). Transkriptene ble aidentifisert ved at vi fjernet personsensitive detaljer. I fremstillingen av terapiforløpene i denne oppgaven har klientene og terapeutene fått fiktive navn.

2.5.4 Beskrivelse av klienten og voldsproblemet

Vi har valgt å kalle kasuset i denne oppgaven for Tom, og kona for Sissel. Tom er en middelaldrende gift mann som kommer regelmessig til behandling ved Alternativ ved vold. Han kommer til ATV etter at han har utøvd vold mot partneren sin to ganger. Ved endt terapi hadde han gjennomført 21 terapitimer. Før starten av terapien ble klienten og partneren spurt om antall ganger klienten hadde utøvd vold siste måned og i en typisk måned siste år og hvilken type vold det var. Det ble også spurt om antallet voldshandlinger ved avslutningen av terapien og 18 måneder etter. Klienten rapporterte å ha brukt fysisk, psykisk og materiell vold det siste året. Partneren rapporterer de samme formene for vold, men klienten har utøvd fysisk vold oftere enn det klienten rapporterte. Ved slutt av behandlingen og 18 mnd etter behandlingsslutt rapporterte begge at han ikke hadde utøvd noen form for vold.

Terapien avsluttes med at både partneren og klienten sier at han har sluttet å utøve vold og de har beskrivelser på hva som er annerledes etter terapien. Det er ikke innhentet kvalitative beskrivelser fra klienten ved behandlingsslutt, kun etter 18 måneder. Klienten forteller at han har funnet tilbake til seg selv og at han har blitt roligere, mindre stresset og at det er lettere å reflektere over ting. Terapi var en positiv opplevelse for han og han unner flere å oppleve en så god terapeut. Partnerens beskrivelse ved terapislutt er at mannen hennes har endret seg fra en som ikke kunne si nei til en som klarer det og at det er bra. I tillegg er volden borte. Når han blir sint går han fra situasjonene og kommer tilbake senere som roligere. 18 måneder senere fortalte hun om hvordan han er mer åpen ved å uttrykke følelser og tanker og tydeligere for henne. Hun tenke at han hadde blitt bedre kjent med seg selv. Både partneren og klienten gjentar nei på spørsmålet om det er noe som ikke har endret seg.

2.6 Dataanalyse

For rigid opptatthet av riktig prosedyre kan hindre refleksjon over andre viktige aspekter ved forskningsprosessen, som hvordan språket påvirker det vi kan forstå og kompleksiteten i tolkning av datamaterialet (Råbu, 2014). Vi følger en beskrivelse av tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006) og dataanalysen presenteres her slik vi har gjennomført den (Halvorsen et al., 2016). Før vi startet analysen av terapitimene diskuterte vi vår forforståelsen vår og hvordan denne kunne påvirke vårt blikk på datamaterialet. Vi hadde en klar oppfatning om selvforståelsens relevans i endringsarbeid med voldsutøvelse og en teoretisk forankring i det psykoanalytiske som både rettet interessen vår mot temaet og problemstillingen, samt veiledet blikket vårt mot materialet. Dette diskuterte vi innledningsvis og gjennomgående i prosessen, også sammen med veilederne våre.

Deretter startet vi dataanalysen med å lese gjennom datamaterialet for å bli kjent med det. Transkriberingen bidro til en større oversikt og en begynnende innsikt i materialet, og tilgang til lydopptak fra timene gjorde at vi fikk mulighet til å erfare en dimensjon ved terapiallogen som ville forsvunnet dersom vi kun hadde hatt tilgang til transkripter av timene. Vi lyttet til 4 terapitimer. Dette ga derfor innblikk i form, tone og stemning mellom terapeuten og klienten. I denne fasen hadde vi flere samtaler og diskusjoner om hva vi ble opptatt av og hvordan vi forstod Tom. Vi analyserte deretter alle timene hver for oss og skrev korte sammendrag av timene der vi vektla hvordan klienten beskrev seg selv og voldsproblemet sitt. Vi førte også en dagbok der vi noterte refleksjoner rundt både det konkrete innholdet og hvordan klienten presenterte seg selv, samt egne kliniske og teoretiske assosiasjoner til materialet. Formålet var å få et overblikk over gjentakelser og tendenser. Vi møttes så for å sammenligne sammendragene av timene og drøfte vår forståelse av hva som utfoldet seg i timene. Vi opplevde å være samstemte i hvordan vi observerte klientens selvforståelse og terapeutens utforskning av denne, men at vi tidvis ble opptatt av forskjellige aspekter av terapitimen som vi syntes belyste dette.

Deretter kodet vi temaene vi vurderte som betydningsfulle når klienten beskrev seg selv og sitt strev for terapeuten. For å forsikre oss om en konsistens i måten å kode tema på, gjennomførte vi først kodingen av en terapitime hver. Etter å ha drøftet kodene, fullførte vi kodingen av de resterende terapitimene. Kodene av tema ble sammenlignet og drøftet i flere møter. Kodene og hvordan disse formet overordnede og underordnet tema ble også drøftet med veiledere. Vi analyserte også hvordan undertema utviklet seg gjennom terapiforløpet. Avslutningsvis utviklet vi en modell for tema, undertema og utvikling i disse, før vi gikk tilbake til timene for å sjekke om hovedtema og undertema og beskrivelsene av utviklingen ga mening. Forståelsesdannelsen er en sirkulær prosess der de ulike trinnene i analysen aldri gjennomføres, men gjenbesøkes (Varvin, 2014). Kodingen var tidkrevende og kompleks og vi gjennomførte flere revideringer av tema for videre nyansering og for å sikre at det gjenspeilet vår problemstilling.

Sistnevnte førte også til at vi valgte å ekskludere et av hovedtemaene, "vi", fra resultatene. I starten av dataanalysen virket temaet "vi" som særlig viktig i måten klienten snakket om og forstod seg selv, understøttet med at selvet ordet "vi" forekom svært hyppig. Etterhvert ble vi mer usikre på om det Tom snakket om når han snakket om "vi" egentlig var hans måte å fortså seg selv sammen med partner og ikke en forståelse av et selvstendig "vi". Vi forsto det som om "vi-et" var en måte å dele ansvar og skyld med kona på. Dette ble

belyst i hovedtemaet “Jeg er ikke en som banker kona” og vi gikk derfor vekk fra hovedtemaet “vi” da vi så at det ikke tilførte noe kvalitativt annerledes til vår analyse.

Det siste steget i dataanalysen var å sammenligne og se sammenhenger og bevegelsen i hvert tema og undertema. Vi så på hvordan klienten skapte mening i og hvordan han forstod sitt voldsproblem, og identifiserte veier i klientendring gjennom bevegelse i denne forståelsen gjennom terapiforløpet. Analysearbeidet resulterte i 2 hovedtema som representerer jeg-et og kona, med 3 undertema. Disse redegjøres for under oppgavens resultatdel.

2.7 Refleksivitet

Kvalitativ forskning i praksis medfører at forskerens egne forutbestemte oppfatninger og emosjonelle relasjon leves inn i en erfaringsverden som studeres (Varvin, 2014; Lømo, 2018). Dette utfordrer forskerens nøytralitet til materialet, men det er også en forutsetning at forskeren plasserer seg selv tydelig og reflektert i den konkrete konteksten (Råbu, 2014). Vår subjektivitet i møte med kasuset er nettopp det som kan legge til rette for ny kunnskap og forståelse, gjennom en sammensmelting (Råbu, 2014). I dette arbeidet er det viktig å være bevisst det vi som forskere bringer inn av forforståelse og hvordan den påvirker hvordan vi forstår datamaterialet og finner det vi finner. I denne sammenhengen handler refleksivitet om at vi som forskere reflekterer over vår posisjon og strekker oss etter en transparenthet i forskningsprosessen (Finlay & Evans, 2009).

Vi har begge vært i hovedpraksis ved ATV. Dette var en virkningsfull og endrende praksis for oss begge der vi tok med oss både en utvidet teoretisk og klinisk forståelse, erfaring og interesse for fenomenet vold i nære relasjoner. Vi jobbet klinisk i tråd med ATV modellen, men med et generelt fokus på en integrativ tilnærming samt elementer fra psykodynamisk terapi. Dette arbeidet påvirket både måten vi tenke om voldsutøvelse, men også om mennesket som utøver vold i nære relasjoner. Forståelsen for det psykologiske strevet som ligger bak voldsutøvelse utvidet empatien for slike handlinger, samtidig som den kanskje også overskygget smerten som ble påført den nære andre. Kunnskap om endringsarbeidet klientene strevde med og innblikk i motivasjoner og forståelser for behov for eksternalisering preget oss også ved at vi fikk en større og mer dyptgående forståelse for det meningsbærende i volden.

Vi har gått fordypningen i dynamiske terapi ved studentklinikken til Psykologisk institutt på Universitet i Oslo og blitt både veiledet og fulgt kurs i psykoanalytisk forståelser av psykologiske fenomener, inkludert aggresjon og vold. Dette har preget oss både privat, i klinisk virksomhet og i akademisk skriving. I analyseprosessen har vi tidvis vært drevet av

psykoanalytisk teori og assosiert og tolket dataene med utgangspunkt i denne tenkemåten, og det har vært en omstilling å lytte til veiledere for å trekke analysen nærmere dataen. Vi erfarte flere ganger hvor lett det er å vektlegge det Tom sa som passet med en teoretisk opptatthet eller interesse og dermed gjøre dette betydningsfullt. Det var derfor viktig for oss å hele tiden gå tilbake til materialet for å sikre oss om at vi var tett på det som Tom hadde uttrykt, og ikke teorien. På mange måter opplever vi at vår forforståelse ble forsterket gjennom en økt tiltro til psykoanalytiske forståelser som supplement til de eksisterende forståelsene av vold i nære relasjoner. Vi gikk inn med en opplevelse av at voldsutøvelse i nære relasjoner var et menneskelig uttrykk for psykologisk strev, uavhengig av kjønn, men har lært under gjennomgang av historikk, forskningsgrunnlaget og Toms egne beskrivelser at voldsutøvelse er et fenomen som i større grad omhandler menns utøvelse mot kvinner.

Verken det halve året på i hovedpraksis på ATV eller fordypningen fra praktikum ved universitet gjør oss til talspersoner for ATV eller psykodynamisk terapi og vi ønsker å være ydmyke til disse områdene av ekspertise. Som studenter og ikke-eksperter tenker vi at vi likevel kan bidra med perspektiver som er annerledes og bidrar til ny kunnskap.

2.8 Ethiske betraktninger

Prosjektet er vurdert etisk forsvarlig og Tom har gitt informert samtykke til deltakelse i ATVT-studien og til lydopptak av hans terapiforløp. Datamaterialet er lagret på avgrensede servere ved NKVTS og på Tjenester for sensitive data (TSD). Vi har arbeidet med datamaterialet i TSD og materialet som blir gjengitt i oppgaven er bearbeidet på en sikker server i TSD før det har blitt en del av oppgaven. Vi har i vår studie vært opptatt av klientens og terapeutens anonymisering. En kasusstudie der datamaterialet kun består av ett kasus, medfører en del utfordringer med tanke på anonymisering og det kan være vanskelig å forkle identiteten til klienten (McLeod, 2011). Dette er tatt hensyn til gjennom å endre på personlige beskrivelser, navn og detaljer for å redusere risikoen for gjenkjenning.

Metoden som er benyttet i denne oppgaven består i stor grad av meningsskaping og fortolkninger av hans svar og relasjonelle stil i terapirommet. Vår manglende fysiske nærhet til kasuset kan ha påvirket oss ved at han i større grad oppleves som en fremmed, som kan føre til at vi tillater oss å fortolke ham mer. Klienten har ikke fått videre informasjon om hvorvidt eller på hvilken måte hans terapiforløp er benyttet i ATVT-studien, hvilket innebærer at han heller ikke har hatt mulighet til å formidle sin opplevelse av analysens resultater. Det er derfor viktig å understreke at vår meningsskaping og fortolkninger behandles tentativt, og som utforskning av mulige sammenhenger. Selv om vår analyse og

tolkninger er tentative, erkjenner vi samtidig at våre vurderinger har sine begrensninger og at de ikke er representative for alle mennesker som utøver vold i nære relasjoner.

Oppgaven gir muligheten til å gå i dybden av voldsutøverens oppvekst- og relasjonelle erfaringer, samt indre fornemmelser og fungering i det aktuelle. Dette innebærer en avsløring som er viktig å respektere. Vi ønsker å ivareta klientens verdighet i våre beskrivelser, ved at vi forstår klienten som en som opplever et psykologisk og relasjonelt strev og ønsker å endre dette. Det kan allikevel ikke utelukke at noen av de involverte partene vil kunne oppleve seg negativt fremstilt. Alford (1997) trekker også frem at forskere og personer som jobber med ondskap og vold ofte kritiseres for å utelate de som utsettes for disse handlingene. Det er med det også viktig å trekke frem både voldsutøverens partner, samt andre voldsutsatte, og deres opplevelse av denne forståelsen. Det kan oppleves både provoserende og krenkende at det søkes og finnes mening i utøvelse av vold i nære relasjoner. Det er med det viktig å formidle at oppgavens søken etter mening og forståelse ikke er ment å unnskyldte handlingene, ei heller fjerne betydningen de har hatt for de som har vært utsatt.

3. Resultater

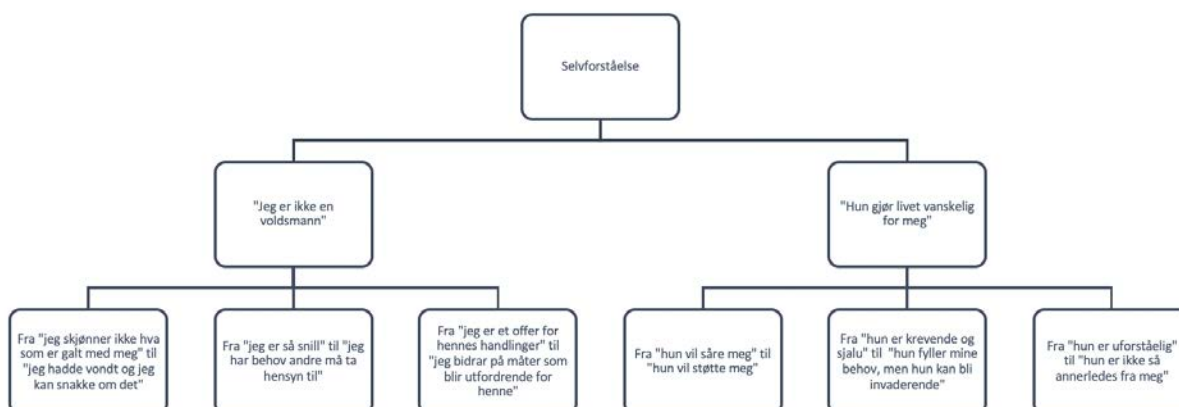
I analysen av det aktuelle terapiforløpet har vi undersøkt hvordan klienten presenterer sin forståelse av seg selv og egen voldsutøvelse overfor en terapeut, og hvordan dette endret seg gjennom terapiforløpet. Dette resulterte i to hovedtema: ”Jeg er ikke en voldsmann” og ”Hun gjør livet vanskelig for meg”. Hovedtemaene representerer startpunktet for klientens forståelse av seg selv og egen voldsutøvelse, samt hans forståelse av kona som han utsetter for vold. Hvert hovedtema er bygd opp av tre undertemaer som ivaretar hvordan klientens bevegelse fra start til slutt i terapien utfolder seg.

Undertemaene for hovedtemaet ”jeg er ikke en som banker kona” beskriver bevegelsen fra a) ”jeg skjønner ikke hva som er galt med meg” til ”jeg hadde vondt og jeg kan snakke om det”, b) ”jeg er så snill” til ”jeg har behov andre må ta hensyn til” og c) ”jeg er et offer for hennes handlinger” til ”jeg bidrar på måter som blir utfordrende for henne”. Undertemaene av klientens forståelse av kona ”Hun gjør livet vanskelig for meg” beskriver bevegelsene fra a) ”hun vil såre meg” til ”hun vil støtte meg”, b) ”hun krever av meg og er sjalu” til ”hun fyller mine behov, men hun kan bli invaderende” og c) ”hun er uforståelig” til ”hun er ikke så annerledes fra meg”

Samlet viser de to hovedtemaene til klientens selvforståelse slik den ble presentert og utfoldet seg i løpet/ fra begynnelse til slutt av terapiprosessen (se figur 3.1).

Figur 3.1

Tematisk presentasjon av funnene fra analysen

Under presenteres hovedtemaene og deres undertemaer og vi beskriver bevegelsen i både temaene og undertemaene. I tillegg illustreres bevegelsene i disse gjennom representative sitater fra transkripsjonene. Først foreligger en sammenfatning av terapiforløpet til klienten som datamaterialet er hentet fra.

3.1 ”Jeg er ikke en som banker kona”

Det første hovedtemaet viser til at voldsutøvelsen ikke passer med den han er. Når han sammen med terapeuten forsøker å gi mening til sin bruk av vold så engasjerer de seg i tre ulike tema. For det første gir han uttrykk for at noe må være galt med ham siden han bruker fysisk vold mot kona, men han skjønner ikke hva det er. Det er som om det er noe ved seg selv han ikke har kunnskap om eller tilgang til. Når klienten skal forklare sin bruk av vold mot kona fremhever han at han har brukt fysisk vold to ganger. Det fremstår nesten uforståelig for ham at han har gått til det skrittet å bruke vold. Å slå og sparke kona er så langt fra den han opplever seg som. Så fremmed oppleves disse voldsepisodene for klienten at han utelater seg selv som aktør i beskrivelsen av hendelsene. Volden var «noe som skjedde». Han beskriver en frykt for at han nå kategoriseres som en voldsmann og kona som et offer. Denne inndelingen der han kun er en voldsmann og hun er offeret samsvarer ikke med hvordan han ser det og det blir nærmest latterlig og uvirkelig for han, samtidig som det er noe han frykter. I løpet av terapien skaper han og terapeuten en historie om at hans vonde barndomserfaringer har forårsaket smerte og at det å holde smerten tilbake og undertrykke den i stedet for å uttrykke den har skapt problemer for ham og ført til vold. Smerten bearbeides gjennom å snakke om den. For det andre, gir han uttrykk for at voldsutøvelse utfordrer og er

uforenelig med sin forståelse av seg selv som snill. I løpet av terapien utvikler klienten og terapeuten en historie om at han kan være snill og likevel uttrykke behov andre kan ta hensyn til. For det tredje, posisjonerer han seg som et offer for hennes handlinger når han skal forklare de konkrete voldshendelsene. Han mister helt synet av seg selv og egne handlinger og beskriver først og fremst hennes bidrag til at "volden skjer". Endringen som observeres langs dette undertemaet er at han blir mer oppmerksom på hvordan han bidrar og at hans bidrag kan bli utfordrende for henne.

3.1.1 Å se seg selv utenfra: Fra "jeg skjønner ikke hva som er galt med meg" til "jeg hadde vondt og jeg kan snakke om det"

Når klienten skal begynne å utforske og beskrive sin voldsutøvelse så fremstår de to enkelte voldshendelsene som vanskelig å forstå for klienten. Han forteller hva som skjedde og hvordan han opplever kona og hennes drøye beskyldninger, men han tviler på sin forståelse og får ikke tak i hva som er galt med ham. De gir ingen mening i hans selvforståelse og virker skumle og uforutsigbare. Klienten snakker om voldsepisodene som om det er viktig for han å presisere at de ligger langt tilbake i tid og at det er enkelthendelser. Så fremmed oppleves disse voldsepisodene for klienten at de plasseres utenom selvet, som noe eksternt som ikke tilhører ham. Dette sees også i måten han snakker om volden på, som "noe som skjedde" og ikke noe som han gjorde.

I fortellingen om første voldsepisode i starten av terapien snakket han om seg selv som om han er uforståelig, som en som handlet på måter som ikke var han. Videre formidler klienten hvordan voldshendelsen som gjorde at han oppsøkte hjelp var uforståelige i at det kunne skje igjen, det viser at konflikten mellom det strengt opprettholdte selvbildet og handlingene hans øker, som her fra time 1:

Nei, det var bare de to, de to hendelsene henger sammen ikke sant. Når det da skjedde igjen i juni, så ble det jo selvfølgelig et vanvittig... altså man kan tenke seg at ting kan skje en gang. Altså, man kan faktisk det, at det kan glippe en gang (...). Men når det skjedde en gang til, så ble jo (...) ubehaget desto større (T: Mhm). Fordi at det skjedde noe da som gjorde at de strategiene og den jeg er på en måte ikke strakk til.

Klienten uttrykker at vold kan utøves en gang uten at det kategoriseres som et voldsproblem. Når han igjen utøver vold, kan han ikke lenger forstå vold som en glipp. Han trenger hjelp til

å forstå hva som skjer med han. Han peker samtidig på sitt bidrag i det at voldsatferden gjentok seg, at det handler om at hans strategier ikke strakk til.

Når de jobber med det han ikke forstår med seg selv, så skaper klienten og terapeuten en forståelse av at det er noe han ikke er helt i kontakt med og at kontakten med dette kan hjelpe han. I dette arbeidet går terapeuten og klienten til klientens barndomserfaringer. Klienten snakker om sin smerte fra vonde opplevelser med far, manglende trygghet, og hvordan disse vanskelighetene tidlig var noe han valgte å ikke la seg prege negativt av. Han beskriver å fortrenge dette. Når de snakker om oppveksten og det han ikke forstår ved seg selv, erfarer klienten stadige fysiologiske symptomer som øresus, økt blodtrykk, skjelvinger og kortvarige tap av fokus og sier han faller ut av samtalen. I samtale om sin bror og deres delte oppveksterfaringer bemerker terapeuten at noe skjer med klienten og klienten beskriver at han har øresus og at disse tidlige barndomserfaringene er “pakka hardt”.

I løpet av terapien endres det uforståelige til å bli en selvforståelse mer preget av at det er noen erfaringer og opplevelser som er gjemt for han. Klienten snakker om de vonde erfaringene som aktivt ble gjemt og referer til psykoterapien og arbeidet med barndomserfaringene som å “åpne døra”:

[...] nå havna vi over på han i forhold til barndommen så er, den, ja vi hadde den døra oppe på gløtt og kanskje på vidt gap for alt jeg vet, men i hvert fall så tror jeg jeg bare stengte den døra igjen, også er det ikke noe som kommer opp eller jeg bruker noe tid på å tenke på. (Time 14)

Tom beskriver at han aktivt fortrenger ved å stenge døra for de vonde opplevelsene i barndommen og har ikke vært bevisst hvilket trøbbel dette har skapt for han. Han kan peke på at glemsel har vært en nyttig måte å ikke la seg påvirke av de vanskelige erfaringene og det har vært en måte å mestre påkjenninger på. Terapeuten kommenterer videre at klienten puster tyngre når de snakker om den stengte døra. Klienten svarer at de kroppslige reaksjonene han får, som det flakkende blikket, er et uttrykk for utrygghet. Klienten blir videre bevisst på at han puster tungt, knytter seg og at “tårene lurer i øyekroken”. De fysiologiske symptomene gjentar seg når de arbeider med lignende tematikk.

Videre ser vi hvordan klienten og terapeuten jobber med klientens “lukkede dør” og erfaringer med å åpne opp om seg selv og bakgrunnen hans. Som når han først forteller terapeuten om oppveksten med faren og opplever at terapeuten forstår han at han kan prøve å gjøre det samme med kona si. Han forklarer terapeuten hvorfor det er vanskelig å åpne seg

om disse erfaringene. Når han lukker døra er han beskyttet, men dersom han viser kona sårbarheten sin er han redd den kan bli brukt mot han som en “boomerang”. Hans negative oppveksterfaringer er aktivt gjemt ved at han verken forholder seg til disse eller forteller kona om det. Likevel forholder han seg til kona som om hun vet hva han har erfart og reagerer på henne ved å føle seg krenka og urettferdig behandlet når hun ikke tar hensyn til hans smerte. Det er følelsen av krenkelse og urettferdighet Tom beskriver som utløsende for aggresjonen og til slutt volden mot kona. På denne måten fører glemselen til vold.

Igjennom samtalene blir han oppmerksom på at det å ikke snakke handlet om selvivaretagelse i oppveksten, men at det ikke hjelper han i å ivareta seg selv eller kona i dag. Å holde erfaringene og følelsene sine skjult har blitt en kostbar måte å håndtere det på, men siden den har vært konstruktiv er det vanskelig å gi slipp på denne måten å leve på. Han erkjenner at det er vanskelig å slippe dette opp. Også arbeidet med å endre denne måten å være på er krevende for klienten og han oppgir å bli helt tom som følge av dette arbeidet. På tross av at dette er vanskelig ser vi i slutten av terapien at klientens smerte er noe han kan forstå og tolerere og han deler det med kona. Smerten går fra å virke fragmentert til å bli integrert, gjennom et meningsbærende og utvidet narrativ, som her fra time 21:

Ja, [at jeg må bære med meg det jeg har gjort mot kona mi] synes jeg har ligget som en rød tråd i bunnen hele tida, også synes jeg at jeg [har] fått en slags økt forståelse av meg selv og... fått trekt frem og kanskje satt ord på en del av de tinga som har vært underliggende og det synes jeg har vært [...] egentlig innmari ålreit.

Strategien med å aktivt glemme har blitt byttet ut med å aktivt huske, og at selv om arbeidet med å forstå dette har vært tungt mens han sto i det liker han forståelsen han har fått av seg selv og effekten på andre.

Klienten peker på egen bakgrunn og hvordan hans oppvekst og erfaringer har preget hans selvforståelse og bidratt til den fungeringen som er knyttet til voldsutøvelsen hans. Han har oppdaget at det å være annerledes enn faren sin har vært et prosjekt i livet hans. Dermed har han opplevd at kritikk og misnøye fra kona ble urettferdig og at volden kom som følge av dette. Han har fått erfaringer med å dele egne vonde erfaringer med kona og at dette har gjort at de har blitt tryggere på hverandre og fått det bedre. Han viser til at måtte være selvstendig for å få bekreftelse fra far og at dette hindret han i å dele smerte, sette grenser og være tydelig. Han beskriver at han ikke faller sammen selv om han deler, men at han kan stikke hull på det som holder på smerten og samtidig stå i det. Smerten er nå mer forståelig og en

del av en utvidet selvforståelse, men det er et livslangt prosjekt. Han trekker frem relasjonen til terapeuten og psykoterapien som en hjelp i å få navn på og plassere noen av de tankene han har hatt og at det har hjulpet han i å bli tydeligere for seg selv, hvem han er. Han skjønner nå hva som er galt: Han har gjemt unna det vanskelige for seg selv og andre og det har gjort han vanskelig å forstå seg på og ta hensyn til. Han har forstrukket og tilpasset seg og vært mer opptatt av andres behov enn sine egne.

3.1.2 Hvem jeg kan og vil være: Fra ”jeg er så snill” til “jeg har behov andre må ta hensyn til”

I starten av terapien ga klienten uttrykk for at voldsutøvelsen utfordrer hans opplevelse av hvem han er. Han snakket om seg selv som den snille, selvstendige og selvoppofrende sønn, partner og far. Han var farens favoritt som gliste, var snill og blid “helt fra fødselen”. Å utøve vold ikke passer med denne selvforståelsen. “jeg er den joviale, snille, greie som skal gjøre alle til [lags]“ (Time 2). Han beskriver at han som i bunn og grunn er så snill og tålmodig kan gå til det skrittet å bruke vold, fremstår som uforståelig. Han forteller også om hvordan andre forteller at han burde sette mer grenser, men at han lever godt med å være snill og vike unna konflikter. Det fungerer godt for han med unntak av de to voldsepisodene. Han forteller om at han er viktig for de rundt seg og at de alltid trekker fram hvor snill han er, og at det er svært givende for han å hjelpe andre. Det at kona kritiserer han for å være for snill og selvoppofrende irriterer han. Hun utfordrer selvforståelse hans ved å kritisere han for å være snill og det blir enda verre når hun påstår at ikke snill.

Han viser utover i forløpet en begynnende forståelse i at selvforståelsen hans påvirker relasjon til partneren negativt, er han rask til å trekke paralleller til egen far og at han i alle fall ikke er som han. Han er det motsatte av faren som ikke stilte opp, var alkoholiker og skummel. Han beskriver en far som ikke hadde noe å gi, men tok all plassen, mens han selv gir uten å ta plass. Tidlig bestemte han seg for å ikke bli noe av det som minnet om sin egen far og at han ikke skulle la sine oppveksterfaringer med far prege han på en negativ måte. Det å aktivt bygge en identitet basert på å være det motsatte av egen far, som en skikkelse formet kun av ideen om hva det ikke skal være, blir noe forstrukket og tomt og han beskriver å være på kant med den han føler han er og vil være hele tiden. Bildet av seg selv som utelukkende snill virker også med en slagside der klienten og terapeuten snakker om at klienten har brukt mange krefter på å tilpasse seg sin far, men at dette oppleves som et paradoks fordi han også har gjort han til den flotte mannen han er. Hadde han ikke lært seg å leve med sin far, bli hans favoritt fordi han er snill og grei, så hadde han heller ikke lært de tingene han kan og vært den

han er. Han “kan alt”, både fikse bil og bygge hus, både humaniora og realfag, men han kan ikke å kjenne etter og uttrykke hva han har behov for.

I løpet av terapien endret dette seg til et mer nyansert bilde. Fra å være kun snill, beveger han seg til å begynne å kommunisere det han selv forventer og ønsker.

denne prosessen hjelper meg med å bekrefte noen av de tankene jeg har rundt å plassere ting og være litt tydeligere for meg selv hvem jeg er. [...] jeg tenker også på det med forventninger fra foreldre og tante og kone og alle, men jeg føler at jeg kan... Jeg klarer [å si nei] på en mer sånn positiv måte [nå], det går mindre på samvittigheten min. (Time 9)

Tom løftes frem at terapiprosessen har vært nyttig og endringsbevirkende i denne bevegelsen i selvforståelse og han beskriver videre at han mestrer å sette grenser for andre i tråd med sine behov, uten at det gir han skyldfølelse. Han beskriver at det å sette grenser nå i større grad oppleves givende og trygt og ikke preget av frykt for konsekvensene. Han reflektere rundt nytteverdien av å være “den snille” og at denne væremåten ikke passer for alle situasjoner. Flere karakteristikk, også motstridende, kan passe samtidig og å være sammensatt er bedre for han.

I slutten av terapien snakket han ikke lenger om seg selv som utelukkende snill og oppofrende, men som en person som kan si sine meninger og være tydelig i sine behov uten at det gjør han til “den slemme”:

[Jeg har blitt] relasjonelt tøffere og [har ikke] så mye dårlig samvittighet og klarer også å være ganske mye tydeligere (ler). [Det har] gjort det lettere for meg å snakke med søsknene mine [... og] at jeg har vært mye mer åpen overfor Sissel i forhold til hvorfor [jeg] tar de valga jeg tar og stiller opp på den måten jeg gjør. (Time 21)

Han opplever positive konsekvenser av sin tydelighet for partneren. Det blir som om hun ser han innenfra fordi han har klart å formidle sine bekymringer og hvordan de påvirker han, også uten at han har vært truende eller problematisk for henne. Han snakker om å ha blitt relasjonelt tøffere og får til å sette grenser uten å kjenne på like mye dårlig samvittighet som tidligere. Det blir plass til å både kjenne og uttrykke egne behov og å være snill og omsorgsfull. Han fremstår med økt innsikt i konflikten mellom de tidligere opplevde motsetningsfylte karaktertrekkene, noe som ser ut til å ha bidratt til en sunnere integrering og

aksept for egne negative sider. Han opplever at fortellingen om seg selv og parforholdet tåler at han hevder sine behov og sine meninger og kan kjenne på at usikkerhet på hvem han er, er erstattet av en større tillit til egne opplevelers gyldighet.

3.1.3 Det relasjonelle jeg: Fra “jeg er et offer for hennes handlinger” til “jeg bidrar på måter som blir utfordrende for henne”

Parallelt med at klientens bruk av vold mot kona får klienten til å lure på hva som er galt med ham og utfordrer hans selvilde som snill, forklarer han også terapeuten at han opplever seg som et offer. Når han forklarer hva som skjer når han har brukt vold vektlegger han at hun oppfører seg provoserende og at dette setter han helt ut. Det er hennes handlinger som fører til hans følelser, irritasjon og vold. Hans forståelse av seg selv som den ikke-initierende og passive part opprettholder selvbildet av en mann uten ansvar for volden og forståelsen av partneren som den handlende og dermed ansvarlige part.

(J)eg ikke vet hvordan jeg skal berge meg mot. (...) Jeg har en erfaring som gjør at jeg vet at jeg har ikke noe måte å få stoppa de verbale angrepene på (...) “men det er jo en grunn til at hun trigger og trigger og trigger og trigger. Det er jo for å få en eller annen type reaksjon. Ikke nødvendigvis bevisst, men. (Time 1).

Han beskriver at han gjør det han kan for å dempe konas angrep på han. Ingenting virker og til slutt må han sette ned foten og si at “nok er nok”. Han slår henne kun for å få henne til å holde kjeft. Ikke bare er han et offer for partners ondskapsfulle intensjoner, han må også beskytte seg mot henne og handler nærmest i selvforsvar. Han beskriver at han prøver å gjøre minst mulig for å eskalere partners sinne ved å sitte stille, lytte og håpe på at det skal “blåse ut, gå tom”. På denne måten har han intet ansvar, verken for konflikten, den resulterende volden eller til påvirkning i dette handlingsrommet. Dette kommer tydelig frem i måte han snakker om voldsepisodene på fra de første timene, der voldshandlingene beskrives som noe som skjedde, som om voldsutøvelsen er noe selvstendig, utenom og uavhengig av ham. Han har allikevel en begynnende interesse og innsikt i eget bidrag inn i disse konfliktsituasjonene ved at han også ytrer et ønske om å få en større forståelse for hva som har skjedd, i forhold til han selv.

I løpet av terapien kunne klienten beskrive seg som et handlende, intensjonelt og påvirkende menneske med økende innsikt i det komplekse relasjonelle samspillet. Det skjer en bevegelse i hans perspektiv, fra utelukkende kretsende rundt seg selv og det han utsettes

for, til å også inkludere partner og samspillet mellom dem. Han utdyper hva han føler og gjør i respons på hennes handlinger, som at mangel på å bli sett av partner gjør det vanskelig å snakke med henne og at det å ikke bli anerkjent av partner legger begrensninger på hvor sårbar han ønsker å gjøre seg overfor henne. Han må ha en “varm trygghet”, en forsikring om at han ikke får det tilbake i en eller annen sammenheng. Vi ser denne bevegelsen i et sitat fra time 14:

[...] jeg gikk ganske langt i å si der at jeg ser at dette var vanskelig for henne og at jeg kanskje kunne ha gjort ting annerledes, men peker på at det er noen årsaker til at jeg gjorde som jeg gjorde [...men] jeg blir på en måte sittende med ansvaret uten at hu er kommet noe nærmere å se [på hennes ansvar]at hu, det er fortsatt min, jeg som skulle [...] ha gjort ting annerledes i forhold til (Navn på datter), Og da, da synes jeg ikke det har vært så stor bevegelse i, altså selvfølgelig har det vært bevegelse i forhold til forholdet og kommunikasjon mellom oss, men ikke så mye i forhold til problemstillingen som vil ligge der mest også neste gang den dukker opp.

Han viser en bevegelse i forståelsen av den gjensidige påvirkningen, men fortsatt med et stort fokus på sitt eget perspektiv og ikke hvordan hans bidrag blir utfordrende for henne. Han kan ta noe av ansvaret for konflikten og volden, og han kan være både et offer og en aktiv deltaker.

I slutten av terapien snakket han ikke lenger om seg selv som et offer, men med en endret forståelse i hvordan han bidro inn i relasjonen og hvordan han var med på å påvirke hvordan han og partner hadde det i relasjonen og hennes atferd. Han opplever at det å ikke bli anerkjent er en viktig del for begge og de opplever nå å bli sett og bekreftet på en annen måte. Han kan peke på at han ser hennes strev og søker mot å hjelpe henne, på en tilsynelatende uselvvisk måte og uten behov for rettferdiggjøring av egen posisjon. Han bemerker også hvordan hun reagerer positivt på dette og at dette får ringvirkninger til andre deler av samlivet deres. Likevel kan denne innsikten fremstå tillært, intellektualisert og frakoblet egen erfaring, mer som et råd han gir andre enn noe som gjelder for han. Videre i den siste timen (time 21) beskriver han en mer kvalitativ endring i hvem han er og hvordan han ser og reagerer på partner:

kan jo hende at det selvfølgelig har noe med at det har vært hennes måte og hatt mulighet til å få sagt ordentlig fra på, kan jo hende jeg har blitt en bedre lytter og (ler),

det at jeg har blitt bedre til å, eller at hu føler at jeg tar a mer på... alvor og gir... tydeligere svar på... tiltale.

Her fremstår han med en mer opplevelsesnær endring, i både form og innhold. Fra å forsvare jeg-et sitt ved å ikke ta partner på alvor, beveger han seg nå til en aktivt lyttende, agerende, åpen og ansvarstagende person som tar både eget bidra og partner på alvor. Han viser en forståelse i at han ikke bare bidrar og er ansvarlig for det han sier og gjør, men at dette også påvirker det totale klima og partners trygghet og forutsigbarhet i forhold til å kunne uttrykke sine behov og deretter møte han slik han ønsker. Han beskriver at hennes liv blir enklere når han endrer seg.

Hovedtemaet *“Jeg er ikke en som banker kona”* starter med en rigid, men vaklende, selvforståelse og utfordres i særlig grad av volden han har utøvd både mot seg selv og mot kona si. Klienten utvikler mer agens i løpet av terapiforløpet og kan i større grad forstå eget bidrag inn i konfliktsituasjoner. Det sees også en utvikling og utvidelse i selvforståelsen gjennom en inkludering og integrering av flere ulike karakteristikk som tidligere opplevdes motstridende og umulige å forene. Han kan være både snill og tydelig. Han blir gradvis mer bevisst gjennom terapien at de negative barndomserfaringene han forsøker å holde unna påvirker han og de rundt han og at erfaringene kan bidra i forståelsen av voldsutøvelsen. Han har lært gjennom terapien at det vonde blir annerledes dersom han snakker om det og at det har vært store omkostninger knyttet til å være fars yndling og at han har gått på akkord med seg selv.

3.2 “Hun gjør livet vanskelig for meg”

Klientens måte å forstå seg selv og sin voldsutøvelse på inkluderer i stor grad hvordan han forstår kona og utgjør derfor det andre hovedtemaet. Hun starter som en som gjør livet vanskelig for ham spesielt når han utforsker egen voldsutøvelse sammen med terapeuten. For det første, vektlegger han hennes intensjoner og disse utvikler seg fra å være dårlige og sårende til støttende. For det andre, utforsker Tom og terapeuten hvordan han opplever hennes ønsker og behov. Han opplever hennes behov som krevende og de beskrives som negative egenskaper ved henne. Hun er sjalu og krevende. Hans opplevelse av hennes behov utvikler seg i retning av å oppleve at hun kan se hans behov, men at også dette kan være krevende for ham og hun oppleves invaderende. Til slutt beskriver han henne også som uforståelig, men oppdager at hun nok ikke er så ulik ham selv.

3.2.1 Forståelse av hennes intensjoner: Fra “hun vil såre meg” til “hun vil støtte meg”

I starten av terapien presenteres kona som den ondskapsfulle andre som påfører han smerte. Han beskriver kona for terapeuten som sårende og respektløs. Hun blir en klar aktør drevet av sinne, med “svarte øyne” og med hensikt om å skade han. I konflikter sårer hun han ved å kalle han ting som går på tvers av hans selvfølelse og han føler seg krenket. Det er den krenkende kona som står foran han når han slår henne ned. Beskrivelsen hans av kona viser hvilken posisjon han opplever at hun setter han i og hvordan han kan forklare volden. Han forteller om en kone som gjør at han føler seg mindreverdige som mann ved at hun ikke tar hensyn til han når han ber henne slutte å angripe ham. Han forklarer at han får “en avsindig følelse av total mangel på respekt” fra henne. Han viser hvordan han ser kona som aktivt handlende og en katalysator for volden, som her fra 1:

Jeg har en erfaring som gjør at jeg vet at jeg ikke har noe måte å få stoppa de verbale angrepene på, fordi at det kommer til et punkt der hvor du er så provosert og forbanna over meg at alt blir feil enten jeg argumenterer imot eller om jeg forholder meg helt rolig eller om jeg fjerner meg. Det var vel sånn at det kommer til et punkt hvor jeg rett og slett “faen heller, dette her finner jeg meg ikke i!

I hans opplevelse av henne har hun blitt en han ikke kan stå imot. Hun legger et press på han med sitt sinne og verbale angrep, og volden blir hans siste forsvar. Han ser henne som hensynsløs for å få en reaksjon fra han. Han beskriver ikke effekten volden har på kona og hun virker usårbar. Det er som om synet på henne som en som vil han vondt skygger over for en som tar skade av slagene og sparkene han har utsatt henne for.

I løpet av terapien ser vi imidlertid en endring i synet på henne. Hun blir en som også tar skade. Han innser at de begge følte seg krenket den kvelden han slo henne. Hans forståelse av kona beveger seg mot et mer nyansert og sammensatt menneske, der hennes antatte intensjoner virker farget av flere ting enn ondskapsfulle intensjoner. I sjuende time bemerker han at både han og kona kan bli slitne og at dette påvirker både hvordan de har det og er med hverandre. Andre ting kan ligge bak konas atferd, annet enn kun et ønske om å belaste han.

Han blir videre bevisst sitt bidrag i påvirkningen av konas motiver og atferd, i form av å ta hennes perspektiv og formidle dette til henne. I time fjorten beskriver han en situasjon der han skjønner at han har misforstått kona og hennes behov. De krangler om hvordan han er med datteren sin. Først føler han seg angrepet av kona. Han beskriver henne for terapeuten

som en som ikke liker datteren hans og ikke ønsker at de skal ha et godt forhold, og som om hun ikke vil at han skal føle seg fornøyd med sine evner som far. Dette bildet snur seg når han innser at kona er sårbar og forståelsen av hennes intensjoner er dermed i bevegelse. Han sammenligner henne med seg selv og ser at hun også er stresset og trenger støtte. I dette blir de likere hverandre og intensjonene hennes blir mindre ondartede og mer forståelige. Han skjønner at hun har behov for å vite om hans strev som far. Men selv om han forklarer hvorfor farskap er sårt og vanskelig for han, opplever han at hun trekker fram sine behov, uten å unnskyldte at hun har skadet han eller unnlatt å støtte han i hans reaksjoner: “Hun var inne på sitt behov for å få bekreftelse av meg, så det var mer knytta til min reaksjon enn til hennes forhold til [datteren min]” (Time 14). Samtidig ser han henne som en som ikke tar sin del av skylden og ansvaret for konflikten og at han derfor frykter at hun ikke har endret seg og fortsatt vil såre han. Vi ser en vakkende utvikling i forståelsen av konas intensjoner, som veksler mellom å forstå henne som godartet og ondartet.

I slutten av terapien snakket han ikke lenger om henne som ondskapsfull, men som forståelsesfull, tydeligere og opptatt av hans ve og vel. Han ser henne som en som responderer på han og hun har blitt en som strekker ut hånden sin mot han; hun er imøtekommende og inntonet. Videre blir bildet av kona utvidet til en støttende partner. Dette kommer frem i time 18 i klientens beskrivelse av en melding han fikk fra kona da han sto i en stressende jobbsituasjon. Meldingen indikerte at hun har forstått hans indre tilstand og han svarer med: “vet du hva, jeg er så glad for at du er kona mi og du skjønner hvordan jeg har det”. Klienten opplever at det å uttrykke denne hengivenheten og den omtanken hun viser han er noe nytt, og det oppleves også trygt. Han snakker om denne tryggheten som noe som bygger seg på “lag på lag” der han tør å bli tydeligere i forholdet der kona har en støttende funksjon for han.

3.2.2 Forståelse av hennes behov: Fra “hun er krevende og sjalu” til “hun fyller mine behov, men hun kan bli invaderende”

I starten av terapien snakker han om kona som om hun er hovedpersonen i livet sitt og han selv som en birolle. Hun sees som et subjekt med behov som bruker han som gjenstand for å oppfylle dem. Han beskriver å ikke kunne gjøre avtaler med andre i familien fordi det vil oppleves urettferdig for kona. Hun oppleves som en som river til seg hans oppmerksomhet og vil ha den helt alene. Fokuset flyttes fra henne til de andre kvinnene i hans liv og hennes behov for å ha han tilgjengelig for henne og. “[...] for meg er det helt naturlig og det gir meg

mye, [...] å gi disse gamle damene litt oppmerksomhet da. [...] Innimellom så er det på en måte truende for den tosomheten som er mellom meg og [navn på kona]” (Time 2). Kona trenger at han er hjemme. Når han ikke er hjemme og i tillegg er med andre som trenger han, så er han ikke der og oppfyller hennes behov og han nedprioriterer henne. Han beskriver å føle seg krenka av hennes behov for å bli bekreftet av han. Hennes behov er så sterke at det oppleves krenkende for han. Kona forstås med behov som bare må uttrykkes og som han beveger seg rundt. Hennes behov for å krangle er umettelig, nesten uten ende og klienten tvinges inn i en dans av justering og tilpasning. Slik forstår han hennes behov alltid med utgangspunkt i egne behov.

I løpet av terapien endres forståelsen av kona seg til å bli en som også finnes for han. Hennes behov er ikke like krevende, men det synes først og fremst å være slik fordi hun kommer hans behov i møte. Når hun ser ham på gode måter så kan han også begynne å se hennes behov. Med denne forskyvning i roller går han fra å være et oppofrende objekt som finnes for å oppfylle hennes behov til å bli et subjekt med behov som blir tilfredsstilt. Hun uttrykker behov som er viktig for henne og vil ha hans hjelp til å oppfylle dem. Samtidig så kjenner hun til hans behov og lar han få oppfylle det istedenfor å kun oppfylle hennes. Da kan han akseptere at hennes behov kan eksistere samtidig: “[...] da er det implisitt i det at, ja jeg ser deg og at dette kan bli strevsomt for deg, men sånn vil jeg ha det. Også kan vi finne en praktisk løsning på det da” (Time 9). Det sees en bevegelse i forståelsen av kona mot at hans behov rommes i henne. Når synet på henne endres til å være et objekt så blir det rom til han. Ved at synet på henne endres blir han mindre selvoppofrende og mer tydelig for seg selv og kona.

I slutten av terapien snakker han ikke lenger om henne som den som krever at han oppfyller hennes behov. Hun går fra å være et subjekt som klienten skal tilfredsstille behovene til, gjennom en opplevelse av kona som et objekt som også kan oppfylle hans behov, men denne bevegelsen mot nærhet og dekking av behov blir problematisk for han. Hun blir for nær. Kona beskrives som “klam” der den opparbeidede og trente åpenheten om eget indre har medført ubehagelig nærhet. I terapi forteller han om en episode der kona har oppdaget en føflekk på kroppen hans som gjør henne bekymret og hun vil at han skal oppsøke legen. Terapeuten spør om dette kan sees som en kjærlighetserklæring. Klienten reflekterer hvordan kjærlighetserklæringer fra kona blir en belastning for han og om han har blitt for åpen og at hun vet for mye om han.

For det er det hun gjør [... Jeg] får en sånn opplevelse av at et annet menneske [...] gir uttrykk for så stor avhengighet, så er jo det, hvertfall noe som [...] gjør at jeg reflekterer over at åpningen i guarden min, eller skjoldet mitt er blitt større og hvor greit er det for meg? (Time 20)

Selv om han bruker ordet avhengighet, virker det mer som han opplever henne som invaderende og at grensene mellom de to blir utvisket. Hans forståelse av hennes behov endres fra å være avhengig, krevende og sjalu, gjennom en som har behov for å støtte han til å forstås som klamt og invaderende. Det å holde “guarden” oppe opprettholder en avstand til det negative i form av at det ikke snakkes om og hans nærmeste ikke vet om det. Til vanlig når “guarden” er lukket så holder han det negative for seg selv og sender ut det positive. Når han har blitt mer åpen med kona og hun bekymrer seg og snakker med han om det negative, blir hun bærer av det negative han selv ikke kan vedkjenne seg. Nå er hun en belastning på en annen måte, nå krever hun å oppfylle hans behov og tar vil innvirke i hans følelsesliv. Hun blir en han trenger å sette grenser for der han må hevde rett til sin kropp, sin “guard”. På linje med situasjonene med voldsutøvelse blir konas kjærlighetserklæringer enda en krenkelse der han har behov for å si stopp.

3.2.3 Å se kona innenfra: Fra “hun er uforståelig” til “hun er ikke så annerledes fra meg”

I starten av terapien snakker han om kona som vanskelig å forstå seg på. Hva hun tenker og hennes intensjoner er forvirrende og han får ikke tak i en samlet enhet. Dette kan ses i undertemaene over og i dette siste temaet vises utviklingen i hvordan synet på kona som fremmed og fjern utvikles i løpet av terapiforløpet. I time 4 viser han hvordan han husker kona fra kranglene deres: “Hun skjeller meg ut, men jeg vet ikke hva hun sier. Jeg husker ikke hva hun gjør annet enn at, ja, hun skjeller meg ut, det gjør a.” Han ser kona fra utsiden og bildet av henne er uklart og uten detaljer. Hvilke ord hun brukte, hvordan hun så ut eller andre tegn på hva som foregikk inne i kona har han ikke tak i. Det er også et distansert bilde som ikke er integrert eller passer med det mer generelle bilde av kona eller hans oppfatning av deres parforhold og konas rolle i dette. Hun virker fremmed for han.

I løpet av terapien viser han gradvis en mer nær beskrivelse av kona:

Nå tror jeg det at når det gjelder forholdet mellom “Sissel” [...] og meg. “Sissel” er jo en tøff og sterk og oppegående dame, så jeg er ikke i tvil om at hun kunne håndtert dette aldeles utmerket alene, men det er også noe med de rollene vi har i forhold til

hverandre som du sier at hun har behov for min bekreftelse også, og så er hun vel ikke annerledes skrudd sammen enn de fleste av oss, vi synes ofte at hvis noe er ubehagelig eller vanskelig at det er helt greit at andre tar det. Også blir det en slags sånn rollefordeling da, kanskje. (Time 14).

Han peker på at de inntar roller overfor hverandre og at dette påvirker både den hun er og hvordan hun fremstår. Hun blir dermed også noe han kan påvirke og samtidig en som påvirker han og han forstår samspillet deres som dynamisk. Tom beskriver hvordan han ser henne med karakteristikk som gir retning for hvordan han skal forholde seg til henne. Fra å være uforståelig blir kona mer forståelig ved å ikke være “annerledes skrudd sammen enn de fleste av oss”. Hun er mer som andre og dermed også mer som han selv. Han ser henne i større grad fra innsiden, kan relatere seg til og forstå henne.

I slutten av terapien utvides forståelsen av kona videre og hun blir mer sammenhengende for han. Klienten snakker om at de møter hverandre annerledes, at han kan se at hennes perspektiv er endret. Det at kona kan si noe om hennes følelser og motiver fører til mer åpenhet mellom dem og gjør at de begge kan komme ut av situasjoner som begge opplever som vanskelig.

Jeg tenker at det er sjalusi og på en måte det å ikke bli sett har vel vært litt sånn, sikkert en vesentlig del av det. Og det er noe av det vi opplever nå, at jeg ser henne på en annen måte og [...] hun gir bekreftelse på en annen måte. (Time 18)

Selv om han starter med å peke på sjalusi som hennes strev, sier han at det handler om at han ikke har sett henne. Han går fra å ikke forstå eller forholde seg til forenklete bilder basert kun på hennes virkning på han. Han reflekterer nå over hva han gjør som leder til hennes handlinger og indre tilstander. En nyervervet forståelsesmodell av henne, der han ikke lengre ser henne som en som er uforståelig, men som en som er drevet av et indre liv som han kan skjønne seg på. Samtidig er det viktig for klienten å uttrykke at dette ikke er “omkostningsfritt”. Selv om hun beveger seg mot å bli mer forståelig så er det likevel tungt å forstå henne på denne måten. Å forstå hele henne er en kompleks og aktiv prosess som er mer krevende enn å forstå henne. Han går fra en indignert, men vant posisjon til en engasjert og mer krevende posisjon.

Kategorien “*Hun jeg bruker vold mot*” starter med klientens beskrivelse av kona som en krenkende og sårende skikkelse med onde motiver. Han finnes for henne kun som en som

oppfyller hennes behov. Kona fremstår uforståelig og hans egne reaksjoner på henne blir det han forstår henne ut ifra. Kona forstås som ansvarlig for dynamikken i relasjonen, noe som han kun reagerer på og ikke påvirker selv. Klienten utvikler en mer nyansert forståelse av kona i løpet av terapiforløpet og kan i større grad både vise interesse for og forstå nyansene og årsakene bak hennes motiver og handlinger. Han forstår hvordan de påvirker hverandre. Parallelt med denne bevegelsen, sees også en slags slagside; denne nyanserte og sammensatte kona med flerfoldige motivasjoner påvirket av og virkende på han er også invaderende. Når han snakker om kona er det alltid hvem hun blir for han, men det er ikke tydelig hvem han blir for henne.

4. Diskusjon

Oppgavens problemstilling er å belyse sammenhengen mellom endring i selvforståelse og endring i voldutøvelse. Analysen tydeliggjorde at endring i hvordan Tom snakket om seg selv og kona sammen med terapeuten kunne sees knyttet til hvordan han forstod seg selv og hvordan han forstod sitt relasjonelle selv med partneren. Disse endringene kunne også sees langs et spekter med en kvalitativt endret forståelse fra starten til slutten av terapiforløpet.

I starten av terapien virker Toms voldsutøvelse helt uforståelig for han og uforenlig med den han er. Hans snakker om seg selv på en unyansert måte ved at han presenterer sin selvforståelse som utelukkende snill og oppofrende og som et offer for konas handlinger. Han kan ikke kan være flere ting samtidig og det kan heller ikke kona. Hun beskrives som en som vil såre han og som krever at han fyller hennes behov foran andres. Hun er en klar aktør som ondskapsfull når de har konflikter, men ellers gjør det henne uforståelig og oppstykket når han prøver å forstå at hun også er glad i han. Hun blir på mange måter fellesnevneren i hans vonde opplevelser, også de som ender med voldsutøvelse.

I løpet av terapien sees en bevegelse i hans selvforståelse ved at han kan være sammensatt og nyansert, han kan være snill og samtidig si “nei” eller fortelle om sin negative følelser og opplevelser. Han blir en mer handlende og påvirkende agent i samspill med kona og de kan begge både være et offer og en aggressor. I denne bevegelsen får han også tak på det gjemte. Ved at han får tak på hvordan de negative barndomserfaringene har bidratt i hvordan han har det og voldsutøvelsen, og at han kan snakke om det, blir det uforståelige litt mer forståelig. Forståelsen av kona beveger seg også mot at hun oppleves mer nyansert med ulike motiver som driver hennes atferd, og at han også påvirker dette. Samtidig opplever han

også at hans åpenhet og sårbarhet overfor kona har ført til en tap av kontroll i det som tidligere har beskyttet han, “guarden”, og kona forstås som invaderende.

Toms voldsatferd fremstår “ut av det blå”. Vi søker en dybdeforståelse av dette fenomenet og vil forstå dette ut fra Kleins bevegelse fra den paranoid-schizoide posisjon til den depressive posisjon og Kohuts tanker om narsissistisk behov. Under vil vi drøfte hvordan disse teoriene kan belyse resultatene og problemstillingene vi skisserte i innledningen. Vi vil deretter fremme våre antagelser om hvordan Toms psykiske strev og barndomserfaringer er jobbet med i terapien i en ATV kontekst basert på de fire temaene (vold, ansvar, sammenhenger og konsekvenser), samt et relevant utvalg av teori og forskning fra Isdal, Råkil og Lømo. Deretter diskutere på hvilken måte den psykoanalytiske forståelsen vi har presentert kan bidra. Diskusjonen vår er ikke ment å sette ATV-modellen opp mot psykoanalytiske forståelsesmåter, men tenkt som en utdypning av en forståelse som allerede finnes ved ATV og en alternativ måte å tenke om og jobbe med vold “ut av det blå”. Avslutningsvis følger en diskusjon rundt hvilke implikasjoner våre funn og forståelser kan ha for den kliniske virksomheten, samt metodiske styrker og svakheter.

4.1 Forståelse av Toms voldsutøvelse i lys av Klein og Kohut

Når Tom kommer til terapi ved ATV gir han mening til volden han har utøvd mot kona gjennom å peke på konas bidrag til konflikten og voldsutøvelsen. Han forstår seg selv som en snill og selvpoppofrende mann og det kan virke som om denne forståelsen er urokkelig og unyansert ved at han ved stadighet repeterer og beskriver dette for terapeuten. Slik han forstår seg selv er uforenelig med å utøve vold mot den han elsker og det virker som om det er denne konflikten som preger både forståelsen av kona og den meningen han gir til volden sin. Det virker som om hans selv er delt i to. I opptakten til voldsepisodene opplever Tom at hans selvforståelse utfordres av kona, og han forstår henne som en som krenker, beskylder og sårer han med maligne intensjoner. Han er et offer for hennes angrep og volden er hennes skyld. På denne måten opprettholder han sin selvforståelse og volden holdes på trygg avstand fra den han er. Volden blir en del av kona og det er som om hun blir bærer av aggressiviteten, volden og de negative følelsene. Det er en relasjonell verden delt i to, der hun har skyld og han er uskyldig, der hun er aggressor og han er offer, der hun er ond og han er god.

Med Melanie Kleins begreper kan Toms måte å organisere seg selv og relasjonen til kona på i starten av terapien forstås i lys av den paranoid-schizoide posisjonen. Klein beskriver at egen destruktivitet og aggressivitet er skremmende ved at den truer muligheten for trygghet og omsorg fra objektet (Mitchell & Black, 2016). Toms frykt for å bli som sin far

og den tildelte og senere dyrkede selvforståelsen som snill og selvoppofrende kan tenkes er det som gjør hans destruktivitet umulig å forholde seg til og derfor fryktet. Han har destruktiviteten i seg ved av at han så aktivt prøver å ikke være som far og snakker om dette i terapien “sånn skal jeg hvertfall ikke være”. Det gode i han er det snille og oppofrende som gjør alt for alle, det onde i han er den skremmende egoisten, som utøver vold, er truende og minner om far. Vi kan forstå dette som at “det gode” i selvet splittes og projiseres over på den andre, som i dette tilfellet er kona (Steiner, 2014). På den måten kan den truende destruktiviteten og aggressiviteten i Tom trygt plasseres i et ytre ondt objekt som han kan rømme fra, og det gode selvet opprettholdes.

Samtidig projiseres egen kjærlighet også mot objektet for å sikre et godartet og trygt objekt (Mitchell & Black, 2016). Kona har positive sider som han anerkjenner, men i konfliktsituasjoner ser han ikke dette og han beskriver henne som om hun er borte, «hvor er den omsorgsfulle Sidsel da?». Det er som om fantasien eller illusjonen om det gode objektet, den omsorgsfulle kona, finnes et sted, men forsvinner i konflikten. Da forstår han henne som ondsinnet og hun tar form som det onde objektet. Det gode objektet er bærer av kjærlighet, det onde objekt er bærer av volden og vi kan tenke at splittingen gjør det mulig for Tom å opprettholde forståelsen av seg selv som god og forståelsen av kona som ond i konfliktsituasjoner.

I en slik organisering i forståelsen av seg selv og kona har Tom “god grunn til å slå», han er under trussel fra egen og konas destruktivitet. Dette gjør også at han ikke tar ansvar eller ser sin påvirkning, og muliggjør at hun kan bære det negative og han kan fortsette å være det positive. Det er en fragmentert måte både å forstå seg selv og kona på, men også måte å gi mening til volden.

I løpet av terapien ser vi en bevegelse mot en integrasjon. Gjennom innsikt i hvordan de negative barndomserfaringene har påvirket hvordan han har forstått og beskyttet seg selv, virker han å ha fått en mer nyansert og helhetlig forståelse av seg selv og kona. Han er snill, men kan også være sårende, krenkende og utøve vold mot den han elsker. Han kan se hvordan han bidrar til konflikter og påvirker kona. Når han blir en deltaker så forstår han ikke lenger seg selv som snill og kona som ond, men han klarer å romme og integrere det gode og det onde samtidig i både seg selv og kona. Han får en ny forståelse av kona. Vi forstår dette som en bevegelse mot den depressive posisjonen. Toms endring i forståelsen av seg selv og kona kan sees som en opplevelse av helhet, både i selvet og i objektrelasjonene (Steiner, 2014). Klein beskriver hvordan integreringen av det gode og det onde i selvet og objektet er preget av ambivalens, ved at det som frustrerer og er fryktet også er det samme som

gratifiserer og trygger (1960; Steiner, 2014). Han har fått en erfaring i terapi at flere deler av han kan rommes i terapeuten, og dette fremstår som det motsatte av belastningene sett i konfliktene med kona i den paranoid-schizoide posisjonen. Når han kan se at hans sammensatte jeg kan rommes av terapeuten får han tro på at kona også kan romme han og at han kan romme hennes sammensatte jeg i seg. Gjennom å anerkjenne sitt eget bidrag til konas væremåte og til konfliktene og volden, forstår han seg selv og kona som jevnbyrdige. De bidrar like mye. Det gir ikke lenger mening å forstå seg selv og kona som «voldsutøver» og «voldsutsatt» og han har ikke lenger en «god grunn» til å bruke vold mot henne.

Likevel, i denne bevegelsen fremstår han fortsatt preget av at hun skal være til for ham og ikke bli for vanskelig. Han har forstått at han har det vondt og at han må dele og snakke om dette og at dette bidrar til en endret forståelse av han selv og kona, men når hun kommer med sine behov kan han lett oppleve henne som invaderende. Kona viser omsorg for hans helsetilstand, noe han selv ikke gjør, og hun forstås av han som invaderende. I løpet av terapien snakker Tom og terapeuten om forakt for kona og på en måte driver han fortsatt med en splitting ved at det negative i han blir konas prosjekt. Hun blir igjen bærer av det negative, sykdom og frykten for død, som er for vanskelig å bære selv. Hun blir igjen til “den ondskapsfulle” eller “irriterende andre”. Han kan distansere seg fra dette ved å være på jobb, hjelpe andre eller klage til terapeuten, men når han er hjemme med kona så konfronteres han med det evakuerte og blir usikker på om han har latt kona få komme for nær han.

Integreringen av det gode og det onde i selvet og i objektet innebærer også at det gode som noe eget, forsvinner. Det gode objektets fravær tilskrives egne destruktive impulser og det medfører skyld og anger for det tapte (Likierman, 1995; Steiner, 2014; Mitchell & Black, 2016). Frykten for eget raseri og dets påvirkning på den gode omsorgspersonen, kona, fører fokus fra å være opptatt av ivaretagelsen av selvet gjennom splitting, mot fokus på ivaretagelsen av den gode omsorgspersonen, kona (Klein, 1960; Mitchell & Black, 2016; Steiner, 2014). Som følge av skyldfølelsen for det tapte gode oppstår en reparasjonstrang, for å gjenvinne det tapte gode (Mitchell & Black, 2016). Klein så individets tro på at dets kjærighet er sterkere enn hatet, som avgjørende i dette (Mitchell & Black, 2016). Kanskje er det dette vi ser i Toms økte evne og vilje til å forstå kona og en tillit til at hun istedenfor å bruke hans sårbarhet mot han, bruker det for han. Det er likevel utfordrende å se reparasjonstrangen som sentral for Tom i hans organisering av seg selv og kona. Han er mer opptatt av hennes følelser, men først og fremst hvordan hun blir for han. Det kan også sees i måten han tar noe av ansvaret for volden på, ved å anerkjenne sitt bidrag. Samtidig så deler han ansvaret mellom seg selv og kona, og vi kan dermed tenke at han ikke fullt har tatt inn

over seg at det er egen destruktivitet som har smertet kona og ført til volden. Tom forstår konas tidligere manglende støtte og sårende atferd som forårsaket av at han ikke har delt sine følelser og vonde oppveksterfaringer. På mange måter sees en organisering av selvet og kona i tråd med den depressive posisjonen ved at splittingen ikke er like fremtredende og integrasjon av det gode og det onde. Samtidig forstår vi reparasjonstrangen som begynnende, en gryende innsikt, men kanskje ikke aktuelt som en strukturell endring i Tom.

Kohut anser narsissismen både som selvopptattheten og selvkjærligheten som trengs for å ivareta oss selv og opplevelsen av oss selv som en samlet enhet, et helt selv. Når Toms selvbilde blir møtt med en trussel mot kjerneforståelsen “jeg er snill”, er det et angrep mot hele han og kjernen som holder han samlet. Den selvtilstrekkelige tilværelsen er en egoistisk tilværelse der “han er seg selv nok”, der konas funksjon er hennes evne til relatere seg til han og bidra til å holde kjernen i personligheten hans sann (Aalen & Zachrisson, 2016). Når hun viker fra denne funksjonen ved å si eller gjøre noe som han ikke kan relatere seg til, blir hun et bevis på hans manglende helhet og hun blir en selvstendig enhet utenfor hans kontroll (Brown, 2004). Denne trusselen for hans selvforståelse kan føre til skamfull tilbaketrekning eller narsissistisk raseri (Kohut, 1972). Tom beskriver konfliktsituasjoner der han fysisk eller psykisk trekker seg unna, ved å gå fra situasjonen eller å trekke seg inn i seg selv ved å være stille og passiv. Men når han har utøvd vold er det som om det er det narsissistiske raseriet som utageres, der han slår og sparker for å få henne til å slutte å ydmyke han gjennom ordene og handlingene hennes.

Tom blir usikker på om han er snill så lenge kona eksisterer som en selvstendig enhet som trosser hans oppfattelse av seg selv. Når han kuer henne med volden sin så stopper han skaden på kjerneselvet og gjenvinner kontrollen over henne. Slik kan hun igjen bli en som er glad i han og som forteller han hvor god han er. Det at han utøver vold mot henne kan sees som paradoksalt da det å skade kona trosser idealet hans å være snill. Samtidig forstår vi voldshandlingene som forsvar mot konas ødeleggelse av det idealistiske synet han har på seg selv, og voldsutøvelsen kan derfor tenkes rettferdiggjort. Kranglene deres er et møte mellom hans opplevde virkelighet der han er snill og med gode hensikter og hennes kontrasterende virkelighet med mistanker om utroskap og andre negative sider hun ser i han (Kohut, 1972). Hun slutter med andre ord å gjenspeile virkelighet hans og det gjør at virkelighet hans opphører. Han har konstruert en idealisert virkelighet som beskytter han, men den blir krenket og han blir livredd.

Tom presenterer en oppvekst der han ikke fikk utfolde seg og vist seg frem. I stedet måtte han være stille og selvstendig og som passet for faren. Faren er ikke en han kunne

bruke som et forbilde og han manglet noen som beundret og satt han i sentrum. Tom oppdager senere i livet at søsknene og moren så han som farens favoritt, men det virker ikke som om denne rollen bidro til at han følte seg anerkjent eller beundret. Rollen som favoritt kan derimot sees som narsissistisk traumatiserende og ikke nærende siden han ikke ønsker å assosieres med faren. Det som faren likte i han var heller ikke hele han, men bare en del av han. Gjennom skuffelser og skader har han følt seg alene, at ingen kan hjelpe han og at han dermed må klare seg selv. Han beskriver i terapien at han bestemte seg tidlig for å klare seg selv og det har han også gjort. Han klarer seg selv ved å hjelpe andre og fokusere på det positive. Å være snill, uten negative følelser og sider var veien til å bli akseptert og tolerert i oppveksten og en god strategi for å klare seg selv, men det får negative følger for han senere. Det gjør han selvutslettende, men han holder seg oppe ved å idealisere den gode i seg selv. Når volden har gått fra å være en engangshendelse til noe som har skjedd to ganger åpnes det likevel en bekymring i han om at noe er galt med “strategien” hans.

Som voksen møter han det negative han har skjøvet unna når han krangler med kona og som kroppslige signaler når han overarbeides på jobb. Også når han snakker om vanskelige negative erfaringer med terapeuten får han kroppslige ubehagelige reaksjoner, men han erverver en ny erfaring ved å snakke om det negative med terapeuten. Han får en opplevelse av at terapeuten lytter med en empatiske responsiviteten der Toms bevisste og ubevisste behov og intensjoner forstås. Tom erfarer at hans positive sider lyttes til, men at de andre sidene i han også utforskes og rommes og slik dannes et mer fullstendig bilde av hvem han er. Han blir møtt med en optimal frustrasjon der han blir sett og samtidig opplever passe mengder frustrasjon de gangene han ikke blir sett (Kohut, 1984, s. 78.) De snakker gjentatte ganger om det ubehagelige, men med en omsorg som ikke gjør det for overveldende eller at Tom trekker seg unna. Steg for steg utvikler han strukturer i seg selv der han ikke er like avhengig av det perfekte bilde av seg selv og fortellingen om det til andre for å være god (Kohut, 1966). Han er fortsatt seg selv når han hevder sine behov og sine følelser. Ved å bli sett for hele seg blir han mindre avhengig av andres bekreftelse av han som snill. Andre er ikke lengre sentrum for hans opplevelser. Det ser også ut til at denne erfaringen bidrar til at han våger å åpne seg for kona, for hvis terapeuten kan forstå han og akseptere han for både negative og positive sider, kanskje kona også kan det. Han har erfaring med å være selvtilstrekkelig i oppveksten, men hvis han kan erfare å bli sett av både terapeuten og kona så eksisterer han ikke bare i seg selv, han eksisterer også i andre og på en mer selvstendig måte enn tidligere. Han fyller funksjonen med å holde seg selv samlet selv og kona kan få tre frem mer som den hun er enn som en fra oppvekstmiljøet hans. Opplevelsen av kona beveger

seg fra å være et ytre objekt, forvrengt av erfaringene hans med truende indre objekter han ikke kan stole på med sine negative sider, til å i større grad bli en egen person (Zachrisson, 2013).

Tom starter sin forståelse av seg selv og kona og mening med volden som noe han ikke helt kan forstå som en del av seg. Han forstår dette gjennom å være et offer for konas aggresjon, når han egentlig er et offer for sitt oppvekstmiljø. Det er som om han stenger av og avspalter alt det negative, alt han ikke kan forstå, i en egen lomme for smerte. Han undertrykker smerten som er så fjern fra hvordan han forstår seg selv, men den er fortsatt tilstede og legger et skadelig press på han selv og relasjonen til kona. Tom beskriver hvordan han tidlig bestemte seg for å undertrykke de vonde oppveksterfaringene og ikke la seg påvirke av dem, men i samtalene om dette med terapeuten får han fysiske reaksjoner som øresus, vondt i hodet og høyt blodtrykk. Det er som om det undertrykte finnes i en trykkoker, som i konflikter med kona sprenger og frigir det gjemte, det truende og det destruktive og overrasker både han og kona. Dette forårsaker både vold og lidelse. Tom beskriver at han ikke snakker om oppveksten sin, ei heller tenker på den, med kona. Likevel, i konflikt, fyller kona ubevisst en rolle fra fortiden og han forholder seg til og forstår henne i kraft av denne (Zachrisson, 2013). Da forholder han seg til henne som om hun skulle visst. Da er det som om han blir den som ikke ble sett og hørt, en som reagerer på omsorgssvikt i omgivelsene. Ved at han ikke er bevisst dette fortsetter han å spille ut sine indre objekter sine. Hun blir selvobjektet fra fortiden. Han er ikke "herre i eget hus" (Gullestad, 2006). Når han gjennom terapien får en innsikt i dette og kona forstås mer som en ekte person, stopper også volden. Landmark (2014) peker på hvordan åpenhet i kjærligheten også medfører usikkerhet og sårbarhet og en samtidig åpenhet for frustrasjon og angst for å miste det gode utenfor oss selv. Ved å åpne seg for kona, åpner Tom samtidig for evnen til å se det uforståelige og uutgrunnelig i henne og at den han elsker samtidig er en stadig foranderlig, uangripelig og uforståelig skikkelse (Landmark, 2014).

Tom mestrer gjennom å splitte det gode fra det onde og er avhengig av at kona fyller hans tomme selv. Dette har hatt en funksjon for han i oppveksten, samtidig påvirker det hans forståelse av seg selv og kona på maladaptive måter som fører til konflikter og vold. Det kan virke som om det er alt det han driver med for å mestre og organisere sin forståelse av seg selv og kona, som gjør at det blir så uforståelig. Han får ikke en integrert og helhetlig forståelse av verken seg selv eller kona.

Klein og Kohuts teorier og begreper kan gi mening til denne måten å oppfatte seg selv og kona på, de utgjør to ytterpunkter i forståelsen av aggresjon og kan dermed belyser ulike

aspekter ved voldsutøvelsen til Tom. Klein ser aggresjon som noe primært, som iboende i subjektet selv, og at det er dette som utageres mot omgivelsene. Aggresjon og Toms vold blir slik en måte å handle med kona på som beskriver en mer eller mindre integrert destruktivitet. Dette kan forklare Toms forståelse av seg selv som agonist og kona som antagonist, særlig i situasjoner med stort press. Kohut ser derimot aggresjon som kun reaktiv, og Toms aggresjon og vold bli slik en måte å reagere på den empatiske svikten i omgivelsene. Tom bruker vold mot kona fordi han opplever en empatisk svikt i konfliktene der kona ikke speiler hans selvbylde. Dette kan forklare hvordan Tom ilegger kona ansvar og skyld og forstår seg selv som et offer som kjemper for å holde seg samlet. Klein og Kohuts hevder begge at veien fra fragmenteringer til integreringer, både i seg selv og den andre, er et ledd i en sunn psyke. De snakker begge om å tåle en ambivalens eller frustrasjon knyttet til denne integreringen. Men der Klein ser integrasjonen som at både Tom og kona kan være godt og ondt og i så måte har både årsak og løsning i Tom selv, setter Kohut et større fokus på årsak og løsning i Toms erfaring med å bli speilet av terapeuten - og senere kona. For Kohut handler integreringen til et helt selv også om at Tom får en forståelse av kona som at hun er noe i kraft av seg selv og ikke kun en som finnes for han.

4.2 Toms terapi ved ATV

Tom har oppnådd endring ved at han har konfrontert hans underliggende psykiske situasjon, hans psykiske realitet (Freud, 2020). Selv om dette er en psykoanalytisk antagelse, er den likevel present i det meste av psykoterapeutisk behandling, også den gjennomført med Tom ut fra ATV-modellen. Hvordan er endringen i hans selvforståelse jobbet med ut fra ATV-modellen, hva slags hjelp kan vi anta at han har fått og hva kunne vår forståelse gjennom Klein og Kohut bidratt med?

I samtale med terapeuten holdes et stadig fokus på *volden* som Tom har utøvd mot kona. Gjennom detaljerte beskrivelser får Tom mer og mer tak på hendelsesforløpene og sin rolle i dette. I starten av terapien er det et stort fokus på Toms opplevelse av avmakt i konfliktene som leder opp til vold. Han forteller i beskrivelsen av voldsepisodene hvordan mestringsstrategiene hans ikke har strukket til og at han slår fordi "nok er nok". Tom får tak på hva som trigger avmakten, følelse av krenkelse og urettferdighet, og hvordan avmakten igjen trigger voldsutøvelsen mot kona. Gjennom terapien får han større innsikt i at egen utilstrekkelighet er en kilde til avmakt. Fokuset på volden kan dermed tenkes å føre til at Tom forstår problemet sitt og volden på en ny måte ved at volden konstrueres Toms vold i samspill

med terapeuten (Lømo et al., 2019). Det danner grunnlaget for det videre arbeidet mot forståelse og endring og det skjer i en relasjonell kontekst.

Ved å fokusere på volden tenker vi at Tom får hjelp til å gi detaljer til og nyansere sin egen voldsutøvelse. Oversikt over hvordan volden utartet seg er viktig for å begynne å ta ansvar og forstå meningen med den. I dette arbeidet tenker vi at Tom også kunne hatt nytte av et kleiniansk perspektiv der det destruktive, volden, sees av terapeuten som tilstede i alle. Dette kan bidra i et utfordrende empatisk arbeid for terapeuten, men også i Toms begynnende aksept av volden som har skjedd. Som en begynnelse i det å bli kjent med og deretter kunne forstå det som en del av han. Ved at terapeuten opprettholder fokuset på volden, erfarer også Tom å bli speilet for hele seg ved at voldsutøvelsen også møtes med forståelse og nysgjerrighet. Vi tenker det som et utvidet fokus fra prinsippet om å snakke om volden ved at det ligger en terapeutisk intensjon bak om å gi en korrigerende emosjonell og relasjonell erfaring.

Det at Tom får tak på voldsutøvelsen gjør at han kan begynne å ta *ansvar*. Når han kommer til terapi ved ATV tar han ansvar ved at han vedkjenner å ha utført volden. Samtidig tar han ikke det hele ansvaret ved at han fokuserer på konas bidrag. I beskrivelsen av kona forstås hun i tråd med Lømos (2018) funn om “den irriterende andre”. Ansvaret eksternaliseres over på kona og hun får skylden samtidig som han plasserer seg som et offer. Han forstår ikke sin vold som et personlig problem, men som en måte å reagere på hennes problem og provokasjon. Det er slik han skaper mening til volden sin.

Gjennom arbeid med perspektiver og speiling fra terapeuten, utvikler Tom større agens og han kan se sin påvirkning på kona og hvordan han bidrar på måter som blir vanskelig for henne. Ansvar jobbes med og endres gjennom eksternalisering til internalisering, ved at Toms følelser, tanker og handlinger utforskes og gis mening. Denne bevegelsen kjennetegner også bevegelsen fra Kleins paranoid-schizoide posisjon ved evakuering og projisering av egen destruktivitet og skyld over på det opplevde onde objektet, til den depressive posisjon der skyld og ansvar internaliseres. Kohut snakker imidlertid om Toms forståelse ikke som “den irriterende andre”, men “den ufeilbarlige meg” ved at han er avhengig av kona og hennes bekreftelser for å opprettholde eget selv. I både Klein og Kohuts perspektiv er det som om Tom ikke er «herre i eget hus» (Gullestad, 2006) og tanken om hans autonomi er en illusjon (Gullestad, 1992).

Ved å innta en forståelse av Toms manglende ansvar som informert av at han forstår seg selv som ufeilbarlig og konas funksjon som opprettholdelse av selvet, kan terapeuten hjelpe Tom med egostyrkende intervensjoner og tillate en idealisering av terapeuten. Dette

for å flytte noen av disse funksjonene fra kona og til selvet. Terapeuten kan også forstå Toms organisering av seg selv og kona i tråd med den paranoid-schizoide posisjonen, der han er i kamp mot den indre og ytre destruktivitet og ondskap og har rett til å forsvare seg og bruke vold mot den «onde» kona. Et slikt perspektiv kan hjelpe både terapeuten og Tom med innsikt i nyansene i forståelsen av han selv og kona og hvordan dette kan svinge i takt med psykiske belastninger, som når konas utsagn oppleves krenkende og sårende.

Forståelsen av hvilket ansvar et individ kan ta, forstår vi som ulikt her. ATV-modellen forstår at Tom uansett har ansvar for volden han har utøvd mot kona, og det å ikke ta ansvar sees som en måte å opprettholde den rådende selvforståelsen og et positivt selvbilde på (Todd-Kvam & Ørvik, 2019). Denne forståelsen kan begrense Toms utvikling av selvet til en helhetlig og meningsbærende enhet, da den utelater å bygge opp den strukturen som egentlig kreves for å ta ansvar. Slik vi forstår endring i ansvarstagen med Klein og Kohut, er det ikke et skifte fra ansvarstagen gjennom en intellektuell endring i forståelse, men heller en relasjonell og erfaringsnær forståelse. Han får til å forholde seg til kona på en ny måte. Ved å ta perspektivet til den depressive posisjonen kan terapeuten observere om Toms toleranse for skyldfølelsen har økt og om det er en integrerende dyp endring i han. Dermed kan Tom få hjelp til å bli «herre i eget hus» gjennom stadig integrering av perspektiver og utvidelse av selvforståelsen til et meningsbærende narrativ.

En viktig del av behandlingen ved ATV handler om å gi mening til og se *sammenhenger* i volden, som et ledd i å forstå og endre den. I starten av terapien er det vanskelig for Tom å finne denne meningen, men den han finner legger han på konas provokasjoner. Når han skal forstå det utfra seg selv, gir den ingen mening og den kommer «ut av det blå» for både han og kona. Ifølge Isdal (2020) ligger det i voldens natur at den er usynlig. Når volden er usynlig, så gir den heller ingen mening. Ved å holde den usynlig, er det som om den ikke finnes for Tom. Det er derfor viktig i terapien at mening skapes for at han skal kunne ta ansvar. Ansvar er svært tungt å bære og skyldfølelsen blir “ansvarets mørke skygge” (Yalom, 2011, s. 329). Tom jobber med å synliggjøre og forholde seg til egen voldsutøvelse gjennom volden konstrueres i samspill med terapeuten. I terapien får Tom mer tak på hans mening med volden og det uforståelige blir mer forståelig. Vi ser en bevegelse i Toms forståelse av seg selv og hvordan han er med kona ved at han gradvis forstår effekten av egne oppveksterfaringer og hvordan disse er med på å gi mening til hvorfor han er som han er og volden han har utøvd.

ATV-modellen setter fokus på voldens sammenhenger med utgangspunkt i en tanke om at den som utøver vold holder tilbake aktive forsøk på å rekonstruere hendelsen (Isdal,

2020). I en slik forståelse risikerer terapeuten å ilegge Tom en intensjon om å gjemme og det kan utfordre både alliansen og muligheten for endring. Samtidig peker Isdal (2020) på behovet for å splitte menneske og handling slik at Tom er mer enn de voldelige handlingene. Her følges egentlig den samme forståelsen av splitting som i Kleins paranoid-schizoide posisjon. Det vonde og destruktive avspaltes og «legges» et sted utenfor seg selv, legges i en lomme av smerte eller reageres på med narsissistisk raseri ifølge Kohut. Slike perspektiver belyser det menneskelige ved å streve med integrering av motstridende egenskaper i selvforståelsen.

ATV-modellen forstår Toms uforståelige voldsutøvelse som holdt unna ved at det er gjemt og at han derfor ikke har tilgang på triggerne, meningen osv. Det å holde det uforståelig er en måte å ikke ta ansvar og denne forståelsen kan dermed unnlate å fange opp hvilken betydning dette har for Toms forståelse av seg selv og kona. Ved at terapeuten tar Klein og Kohuts perspektiv kan Tom få hjelp til å forstå meningen med glemselen og hvilken opprettholdende funksjon det har for han. Det kan også bidra i å forklare hvordan det gjør noe med måten han forstår seg selv og kona på – at det å holde volden og det negative som ikke samsvarer med selvet på avstand, opprettholdes illusjonen om det snille selvet.

I terapien jobber Tom og terapeuten med å avdekke det gjemte og han får større innsikt i og forståelse for at kona drives av andre motiver, og at han påvirker henne. Dette virker å hjelpe han med å se *konsekvensene* av det han har gjort. Toms tidligere forklaringsmodell der kona trigget avmaktsfølelsen som deretter var skyld i volden, er endret, og fokuset rettes mot gjenopprettelsen av tryggheten i forholdet og konas opplevelse av avmakt. I ATV-modellen er avmakten knyttet til Tom og det som trigger han.

Avmaktsfølelsen kan oppstå sammen med en kollega, men gjenoprettes hjemme hos kona (Isdal, 2020). Kohuts forståelse av avmakten knytter seg i større grad til selve kona og kona som representant og bærer av tidligere objekters kvaliteter med en funksjon for Toms selv (Zachrisson, 2013). Gjennom et slikt perspektiv kan terapeuten hjelpe Tom med å plassere representasjonene av tidligere omsorgspersoner rett og kona kan tre frem som en person i seg selv (Zachrisson, 2013). Dette kan føre til en måte å forholde seg til og forstå egen atferds påvirkning på kona som strekker seg forbi selve voldsutøvelsen.

4.3 Kliniske implikasjoner

Like viktig som å forsøke å utvide det eksisterende teoretiske kunnskapsfeltet på vold i nære relasjoner, er implementering av denne kunnskapen i den kliniske virksomheten for oss. Klinikere lar i liten grad forskningsfunn informere deres kliniske praksis og den kan

oppfattes som både teknisk og med for stor avstand til den kliniske virkeligheten (Varvin, 2014; Ekeland et al., 2011). Den kvalitative forskningen er ofte tettere på de opplevelsesmessige aspektene ved psykoterapi og har dermed en fordel i å kunne være enklere å kjenne seg igjen i for klinikere (Råbu, 2014). Dette gjør også at kvalitativ psykoterapiforskning kan ha direkte kliniske implikasjoner for klinisk praksis (Råbu, 2014).

Det å trekke ut mening og generalisere fra en situasjon til en annen er en del av den menneskelige psykologiske fungeringen (Kvale, 1994). Det kan gjøre at den opplevelses og klinikknære beskrivelsen av en klients selvforståelse, og endring i denne, kan overføres til relevante kliniske situasjoner (Kvale, 1994). Det kan også oppmuntre til og berike en refleksjon over egen praksis (Kvale, 1994). Klinikere bærer med seg sine erfaringer, praksiser og utfordringer og kan bruke dette i relateringen til forskningsfunnene i vårt studie, og relatere forskningsfunnene til sin egen praksis. På denne måten kan våre resultater både bekrefte, utfordre eller bidra til å endre klinisk praksis.

Forståelsen av hvordan selvforståelse og endring i denne har sammenheng med meningsskaping og endring i voldsatferd gir implikasjoner for hvordan forstå, forholde seg til og intervensere i terapiforløp med menn som utøver vold i nære relasjoner. Dette særskilt i terapiforløp der volden virker å være fremmed og uforståelig for klienten. Forståelsen kan informere motoverføringer og overføringer gjennom at behandleren kan forstå sine reaksjoner og bruke disse for å forstå hvordan klientens uintegreerte selvaspekter (uttrykt gjennom projektiv identifikasjon) gir terapeuten vansker med å romme disse. Videre antar vi at resultatene fra vår analyse kan bidra til en "gjenkjennelse" av måter å snakke om seg selv og partner på som kan gi noen kliniske knagger for forståelse av klientens selvforståelse og i valg av intervensjoner.

Melanie Kleins antagelser om posisjoner kan bidra som et rammeverk som veileder hvordan terapeuten lytter til klientene i voldsterapi (Likierman, 1995). Ved å observere hvordan klienten opplever verden, enten fra en depressiv posisjon med en ansvarsfølelse, smerte og skyld som må håndteres eller fra en mer paranoid posisjon med splitting og projisering av impulser (Joseph 1981, referert i Likierman, 1995) kan informere terapeuten om utviklingen i terapien og klienten. Vi anser det ikke nødvendig å kun informeres av psykoanalytiske teorier i denne forståelsen eller behandlingen, men terapeuten kan benytte slik forståelse sammen med en allerede eksisterende. Dette kan også brukes som en supplerende eller annerledes måte å forstå klienter og deres voldsproblem på, i tillegg til Lømos (2018) "Den irriterende andre" og "Håpløse meg", som anvendes i stor grad ved ATV.

Kohut kan også brukes som et grunnsyn for å forstå Tom, men også forme flere av intervensjonene. I terapiforløp eller -situasjoner der terapeuten strever med å ha empati med klientens beskrivelse av seg selv og kona, kan en forståelse av klienten som reagerer på svikt i omgivelsene og preget av tidlige selvobjekter være hjelpsomt.

Vi begriper forståelsen av seg selv og den nære andre som dannet i tidlige viktige relasjoner, og manifestert og endret i viktige nåværende relasjoner. Vi mener derfor det er essensielt å løse og bearbeide med den underliggende problematikken, i relasjon. Terapeuter som baserer sin forståelse og praksis på metoder som utelukkende forholder seg til atferdsnivået, symptomene og de fortalte vanskene, mangler en dypere forståelse for disse relasjonsvanskene og deres opphav. I dette risikeres det også at relasjonsvanskene, manifestert gjennom klientens måte å være, tolke og handle på med terapeuten, spilles ut og med opprettholder klientens maladaptive og forstyrrede objektrelasjoner. Vi foreslår at det gjennom benyttelse av en psykoanalytisk forståelsesramme kan berike både samskapingen av klientens forståelse av seg selv, men også det relasjonelle arbeidet dette innvirker på, gjennom en forståelse av vold i nære relasjoner som relasjonelle vansker. Gjennom en “gjenopplevelse” av tidlige objektrelasjoner, nye korrigerende emosjonelle erfaringer, overføringsarbeid, arbeide med å samskape nye relasjonelle erfaringer som bidragsytende til ny selvforståelse. På sikt kan dette føre til at klienten erfarer nye, fleksible og tilpasningsdyktige relasjonelle væremåter, og en relatering som overskrider tidligere rigide, ufleksible relasjonsmønstre.

5. Metodiske styrker og svakheter

Kvalitativ forskning og kausstudier kritiseres ofte for manglende generaliserbarhet (McLeod, 2011; Råbu, 2014). Vi risikerer dermed at resultatene vi har kommet frem til gjennom vår analyse ikke gir mening utover denne spesifikke kasuistikken, eller er anvendbart i klinikk. Vårt tilfelle er allikevel ikke så unikt at det ikke er et tilfelle av noe; hvert tilfelle er et tilfelle av noe (McLeod, 2011). Tom er en representant for noe også utenfor seg selv. Tom er en representant for saker som kalles «et langvarig terapiforløp som ender vellykket». Det betyr at terapeut og klient jobber sammen og snakker om vold som et personlig problem i en allianse de begge opplever som trygg. På denne måten kan funnene fra vår analyse ha overføringsverdi til gruppen den representerer. Det er forsket på slike saker før (Askeland et al., 2012; Askeland et al., 2021; Lømo, 2018; Lømo et al., 2018; Todd-Kvam et al., 2019), men vårt studie går mer i dybden på klientens forståelse av seg selv og vi kan derfor komme enda tettere på et fenomen ved å velge ut kun denne ene kasuistikken.

Gyldigheten av resultatene kan også handle om hvor nyttig de fremstår for terapeuter i dette feltet og hvordan de kan gi retning for behandling. Dette er ikke kunnskap som søker å forklare hvordan menn endrer seg, hvordan menn som går i terapi er, eller hvordan typisk gode terapiforløp ser ut, men som forsøker å si noe om hvordan bevegelse i terapi kan se ut.

Kvalitativ forskning er også kritisert for ikke å produsere ny kunnskap, men heller bekrefte allerede eksisterende teoretiske perspektiver (McLeod, 2011). Ved å være bevisst vår teoretiske og praktiske forforståelse og dets påvirkning på analysen, har vi tilstrebet en gjennomsiktighet som motsvar til dette.

Tematisk analyse av en terapiprosess innebærer en dobbel hermeneutikk, altså en forskningsprosess der fortolkninger produseres både i den terapeutiske alliansen og av oss som forskere som forsøker å skape mening og fortolke deres fortolkning (Smith & Osborn, 2003). Vi bruker vår forforståelse, med hva det innebærer av subjektivitet og refleksjoner, for å gi mening til fenomenet vi studerer (Råbu, 2014). Etersom vår forforståelse er holdt i fokus, anser vi den også som en styrke i forståelsen av materialet.

I tillegg til de metodiske svakhetene og begrensningene som kan finnes ved bruk av kvalitativ metode, tematisk analyse og kassustudie, er det også viktig for oss å trekke frem det spesifikke for vårt studie. Vårt kasus er hentet fra en større studie der det er gjort lydopptak av terapitimene. Oppmerksomhet mot lydopptakeren kan påvirke deltakerne i terapien, både klienten og terapeuten, ved at det mer eller mindre ubevisst vites at det forskes på det som spiller seg ut mellom dem (Råbu, 2014). Det er også en svakhet at klienten vi har basert vårt studie på ikke har mulighet til å gi tilbakemelding på våre forståelser og meningsdannelser. Dette utfordrer validiteten av funnene ved at vi ikke har muligheten til å etterprøve de hypotesene vi har kommet frem til. Vi kan allikevel hevde en validitet gjennom en konsistens mellom de ulike resultatene.

Det kan også fremstå som en ulempe ved vår forskning at våre observasjoner er gjort på utsiden av terapidyaden og at det derfor er rimelig å anta at deler av samspillet har gått tapt når vi har analysert lydbånd og transkribert tekst. Vi har likevel opplevd en kjennskap til ikke bare materialet, men også til Tom, på en måte som vi tror kan ha bøtet på noe av det tapte. Gjennom prosessen kjente vi tidlig familiaritet og opplevelse av å "kjenne" Tom og forstå hans forståelse, utover det kun skriftlig eller auditive. Denne kjennskapen er såklart preget av vår subjektivt, men likevel stadig informativ og meningsbærende.

Psykologisk forskning søker i stor grad å forklare fenomener, hva er egentlig årsaken bak vold i nære relasjoner? I også denne sammenhengen er det naturlig å trekke frem begrensningene ved vårt enkelt tilfelle, som heller forsøker å beskrive fenomenet slik det

fremkommer for Tom, deretter for oss og sist til leserne av dette. Resultatene våre byr kanskje ikke på en kausalitet i forståelsen av vold i nære relasjoner som fenomen, ved at vi kan peke på direkte sammenhenger mellom årsak og virkning. På den andre siden er det heller ikke den universelle sannheten om hva som fører noen til å utøve vold mot den de elsker vi søker, men den særskilte sannheten slik den fremstår for Tom i møte med terapeuten og senere for oss i møte med datamaterialet. Sannheten er subjektiviteten (Kierkegaard, 2002) og på samme måte er sannheten i vår studie, slik som sannheten for Tom i sin forståelse av seg selv, subjektiv.

6. Avsluttende tanker

Formålet med denne analysen var å studere hvordan klienten endrer sin selvforståelse i terapi. Vi studerte fenomenet “vold ut av det blå”, vold som er vanskelig å forstå for den som utøver volden og kommer plutselig på den som er utsatt for den. Vi fant at klienten presenterte sin selvforståelse for terapeuten med utgangspunkt i seg selv og i sin partner på flere måter, og at disse endrer seg i løpet av terapien. Diskusjonen illustrerer hvordan overraskende vold kan være en følge av fragmentering i opplevelsen av seg selv og den andre og et selvsentrert selv bilde utviklet i et ikke-støttende miljø i oppveksten. Funnene kan bidra ved å være gi en forståelse av terapiforløp med lignende problematikk og med begreper og teorier som kan anvendes i klinisk praksis med voldsproblematikk. Funnene viser også viktigheten av at voldsutøvelsen forstås individuelt og som meningsbærende for klienten for et godt utfall. Et fokus på terapeuters erfaringer i voldsterapi der det erfaringsnære kan generere teori, kan utfra vår oppgave være et mål for videre forskning.

Referanser

- Aalen, M. & Zachrisson, A. (2016). Landscape and Mind in the Last Act of Peer Gynt. The revealing of a catastrophe. In Lytovka, Olena (Eds.), *The Place of Memory and Memory of Place*. [Interdisciplinary research foundation](#). ISSN 9788394363208. p. 216–232.
- Alford, C. F. (1997). *What evil means to us*. Ithaca: Cornell University Press.
- Askeland, I. R., Lømo, B., Strandmoen, J. F., Heir, T., & Tjersland, O. A. (2012). Kjennetegn hos menn som har oppsøkt Alternativ til Vold (ATV) for vold i nære relasjoner. *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 4*, 2012.
- Askeland, I. R., & Heir, T. (2013). Early dropout in men voluntarily undergoing treatment for intimate partner violence in Norway. *Violence and victims, 28*(5), 822-831.
- Askeland, I. R. (2015). *Men voluntarily in treatment for violent behavior against a female partner: Who are they? Violent behavior, childhood exposure to violence, mental health and treatment dropout* (Doctoral dissertation, Dissertation for the Degree of PhD. University of Oslo. ISSN 1504-3991).
- Askeland, I. R., Moen, L. H., Nilsen, L. G., Kruse, A. E., Hjemdal, O. K., & Holt, T. (2016). Behandlingstilbudet til voksne som utøver vold. *En nasjonal kartleggingsundersøkelse.: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress*.
- Askeland, I. R., Birkeland, M. S., Lømo, B., & Tjersland, O. A. (2021). Changes in violence and clinical distress among men in individual psychotherapy for violence against their female partner: an explorative study. *Frontiers in psychology, 12*.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research, 1*(3), 385-405.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology, 3*(2), 77-101.

- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2015). Conducting an interview. *Interviews. Learning the craft of qualitative research Interviewing*, 149-166.
- Brown, J. A. (2004). Shame and domestic violence: Treatment perspectives for perpetrators from self psychology and affect theory. *Sexual and Relationship Therapy*, 19(1), 39-56.
- Bråten, B. (2002, 17. oktober). Menn må ta ansvar. Hentet fra <https://kjonnsforskning.no/nb/2002/10/menn-ma-ta-ansvar>
- Cavanagh, K., Dobash, R. E., Dobash, R. P., & Lewis, R. (2001). 'Remedial work': Men's strategic responses to their violence against intimate female partners. *Sociology*, 35(3), 695-714.
- Daly, J. E., & Pelowski, S. (2000). Predictors of dropout among men who batter: A review of studies with implications for research and practice. *Violence and victims*, 15(2), 137-160.
- Dutton, D. G., & Corvo, K. (2006). Transforming a flawed policy: A call to revive psychology and science in domestic violence research and practice. *Aggression and Violent Behavior*, 11(5), 457-483. doi: 10.1016/j.avb.2006.01.007
- Eckhardt, C. I., Murphy, C., Black, D., & Suhr, L. (2006). Intervention programs for perpetrators of intimate partner violence: Conclusions from a clinical research perspective. *Public health reports*, 121(4), 369-381.
- Ekeland, T. J., Stefansen, J., & Steinstø, N. (2011). Klinisk autonomi i evidensens tid. Styringspolitiske utfordringer for klinisk praksis [clinical autonomy in the era of evidence. Governmental challenges for clinical practice]. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 14(1), 2-14.
- Finlay, L., & Evans, K. (2009). Competing Qualitative Research Traditions. I L. Finlay & K. Evans (Red.), *Relational-centred research for psychotherapists: Exploring meanings*

and experience (s. 13-28). John Wiley & Sons.

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2018). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. Routledge.

Freud, S. (2020). *The interpretation of dreams*. John Wiley & Sons.

Frommer, J., & Langenbach, M. (2001). The psychoanalytic case study as a source of epistemic knowledge. *Psychological Test and Assessment Modeling*, 43(3), 50-68.

Gullestad, S. E. (1992). Å si fra. Autonomibegrepet i psykoanalysen. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Gullestad, S. E. (2006). Arven fra Freud. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 23(4), 317-327.

Gullestad, S. E. & Killingmo, B. (2013). *Underteksten: Psykoanalytisk terapi i praksis* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Halvorsen, M. S., Benum, K., Haavind, H., & McLeod, J. (2016). A Life-Saving Therapy: The Theory-Building Case of "Cora". *Pragmatic Case Studies in Psychotherapy*, 12(3), 158-193.

Isdal, P. (2020). *Meningen med Volden* (2. Utg.). Kommuneforlaget.

Isdal, P., & Råkil, M. (2002). Volden er mannens ansvar - behandling av mannlige voldsutøvere som tiltak mot kvinnemishandling. I M. Råkil (Red.), *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus* (s. 100-128). Oslo:

Universitetsforlaget.

- Jewell, L. M., & Wormith, J. S. (2010). Variables associated with attrition from domestic violence treatment programs targeting male batterers: A meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 37(10), 1086-1113.
- Jonassen, W. (2013). Fra kvinnemishandling til vold i nære relasjoner: Regjeringens handlingsplaner mot vold. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 37(1), 46-62.
- Kierkegaard, S. A. (2002): *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift (Søren Kierkegaards Skrifter 7)*. København: Gads forlag.
- Klein, M. (1940). Mourning and its relation to manic-depressive states. *The international journal of psycho-analysis*, 21, 125.
- Klein, M. (1960). A note on depression in the schizophrenic. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 41, 509.
- Kohut, H. (1966). *Forms and transformations of narcissism*. Journal of the American Psychoanalytic association, 14(2), 243-272.
- Kohut, H. (1972). Thoughts on narcissism and narcissistic rage. *The psychoanalytic study of the child*, 27(1), 360-400.
- Kohut, H. (1980). Reflections on advances in self psychology. *Advances in self psychology*, 473-554.
- Kohut, H. (1984). *How Does Analysis Cure?* London: The University of Chicago Press.
- Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk: Om å forstå og fortolke* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Kvale, S. (1994). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Sage Publications, Inc.
- Landmark, A. (2014). In the mood for love. Et essay om kjærlighet. *Matrix Nordisk tidsskrift*

for psykoterapi, 2014/31(2), 136-143.

- Lapadat, J. C., & Lindsay, A. C. (1999). Transcription in research and practice: From standardization of technique to interpretive positionings. *Qualitative inquiry*, 5(1), 64-86.
- Likierman, M. (1995). Loss of the Loved Object: Tragic and Moral Motifs in Melanie Klein's Concept of the Depressive Position. *British Journal of Psychotherapy*, 12(2), 147-159.
- Llewelyn, S. P., Elliott, R., Shapiro, D. A., Hardy, G., & Firth-Cozens, J. (1988). Client perceptions of significant events in prescriptive and exploratory periods of individual therapy. *British Journal of Clinical Psychology*, 27(2), 105-114. doi: 10.1111/j.2044-8260.1988.tb00758.x
- Lømo, B., Haavind, H. & Tjersland, O. (2016). From Resistance to Invitations: How Men Voluntarily in therapy for intimate partner violence may contribute to the development of a working alliance. *Journal of interpersonal violence*, 33, 2579–2601. doi:10.1177/0886260516628290
- Lømo, B. (2018). *Alliance formation and change in psychotherapy with men perpetrating violence against their female partners*. [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/65656/Phd-Loemo-DUO.pdf>
- Lømo, B., Haavind, H. & Tjersland, O. A. (2019). Finding a common ground: Therapist responsiveness to male clients who have acted violently against their female partner.

Accepted for publication in Journal of Interpersonal Violence.

doi:10.1177/0886260519862271

- Mahn, H. (2003). Periods in child development: Vygotsky's perspective. *Vygotsky's educational theory in cultural context*, 119-137.
- Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges, and guidelines. *Lancet*, 358(9280), 483-488. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(01\)05627-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(01)05627-6)
- McLeod, J. (2011). *Qualitative research in counselling and psychotherapy*. Sage.
- Mitchell, S. A., & Black, M. J. (2016). *Freud and beyond: A history of modern psychoanalytic thought*. Hachette UK.
- Narsissisme. (2022, 7. oktober). I *Bokmålsordboka*. <https://ordbokene.no/bm/97371/narsissisme>
- Råbu, M., & Hytten, K. (1998). Psykoanalysen hinsides Freud. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 1998/118(30).
- Råbu, M. (2014). Kvalitativ psykoterapiforskning. *Matrix Nordisk tidsskrift for psykoterapi*, 31(1), 32-45.
- Råkil, M. (2002a). A Norwegian integrative model for the treatment of men who batter. *Family Violence & Sexual Assault Bulletin*, 18(1), 8-14.
- Råkil, M. (2002b). *Menns vold mot kvinner: behandlingserfaringer og kunnskapsstatus* (1. utg.). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Saunders, D. G. (2008). Group interventions for men who batter: A summary of program descriptions and research. *Violence and Victims*, 23(2), 156-172. doi:

10.1891/0886-6708.23.2.156

- Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M. & Mossige, S. (2019). Vold i nære relasjoner - et felt i bevegelse. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (Red.), *Vold i nære relasjoner. Forståelser, konsekvenser og tiltak* (s. 143-158). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Smette, I., Bredal, A. & Stefansen, K. (2019). Fra kamp til konsensus? Sivilsamfunnets rolle i framveksten av voldsfeltet. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (Red.), *Vold i nære relasjoner. Forståelser, konsekvenser og tiltak* (s. 143-158). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Smith, J.A., & Osborn, M. (2003). Interpretive phenomenological analysis. I J. A. Smith (Red.), *Qualitative psychology. A practical guide to research methods* (s. 9-26). London: Sage.
- Smith-Marek, E. N., Cafferky, B., Dharnidharka, P., Mallory, A. B., Dominguez, M., High, J., Stith, S. M., & Mendez, M. (2015). Effects of childhood experiences of family violence on adult partner violence: A meta-analytic review. *Journal of Family Theory & Review*, 7(4), 498-519.
- Stänicke, E. (2014). Psykoanalysens vitenskapelige posisjon-Oslo II studien. *Matrix Nordisk tidsskrift for psykoterapi*, 31(4), 282-298.
- Stänicke, E., Zachrisson, A., & Vetlesen, A. J. (2020). The epistemological stance of psychoanalysis: Revisiting the Kantian legacy. *The Psychoanalytic Quarterly*, 89(2), 281-304.
- Steiner, J. (2014). The equilibrium between the paranoid-schizoid and the depressive positions. In *Clinical lectures on Klein and Bion* (pp. 46-58). Routledge.
- Stokkeland, J. M. (2016). Hevn i den depressive posisjon? Refleksjoner over Kleists Michael

Kohlhaas. *Psykologtidsskriftet*, 53/1.

Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Oslo: NKVTS.

Todd-Kvam, M., Lømo, B., & Tjersland, O. A. (2019). Braving the elements: Ambivalence as opportunities for change in individual psychotherapy with men using intimate partner violence. *Frontiers in psychology*, 10, 1693.

Todd-Kvam, M., & Ørvik, K. (2019). Bevegelser mot ansvar: endringsskapende dialoger i to terapier med menn som utøver vold i nære relasjoner [Opening up for responsibility: Co-creating change in two therapies with men who use violence against their intimate partner]. *Scandinavian Psychologist*, 6.

Varvin, S. (2014). Psykoanalysen og kvalitativ forskning. Forskning på narrativer, dialoger og prosess. *Matrix Nordisk tidsskrift for psykoterapi*, 31(4), 260-281.

Yalom, I. D. (2011). *Eksistensiell psykoterapi* (2. utg.). Cappelen Damm AS.

Zachrisson, A. (2013). The internal/external issue: What is an outer object? Another person as object and as separate other in object relations models. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 67(1), 249-274. DOI: 10.1080/00797308.2014.11785497